

”Ilman tätä niin mua ei ehkä ois ollenkaan”

Asiakkaiden kokemuksia ja toiveita kuntouttavasta työtoiminnasta

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Lahdensivu, sosiaalialan koulutus

kevät 2017

Sini Hallenberg & Aino-Maija Pyysing

Sosiaalialan koulutus
Lahdensivu

Tekijät	Sini Hallenberg & Aino-Maija Pyysing	Vuosi 2017
Työn nimi	”Ilman tätä niin mua ei ehkä ois ollenkaa” Asiakkaiden kokemuksia ja toiveita kuntouttavasta työtoiminnasta	
Työn ohjaaja	Raija Koskinen	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä tietoa siitä, millä tavalla kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat kokevat kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuuden sekä tuottaa tietoa siitä, miten asiakkaat kehittäisivät kuntouttavaa työtoimintaa. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Kanta-Hämeessä sijaitsevan kuntouttavaa työtoimintaa järjestävän yksikön kanssa.

Aineisto hankittiin haastattelemalla viittä (5) kuntouttavassa työtoiminnassa olevaa henkilöä. Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja, jotka litteroitiin ja aineisto analysoitiin teemoittelemalla. Teoriatausta koostui työttömyyden määrittelystä sekä sen vaikutuksista niin yksilöön kuin yhteiskuntaankin. Tarkempina näkökulmina opinnäytetyössä käsiteltiin osallisuuden ja elämänhallinnan käsitteitä. Opinnäytetyössä avattiin myös kuntouttavaa työtoimintaa ja sen järjestämistä kunnissa.

Haastatteluista nousi selvästi esiin muutamia toistuvia teemoja vaikuttavuuden osalta. Näistä toistuvimmat olivat päihteiden käyttö, vuorokausirytmä, sosiaalinen elämä ja osallisuus. Kuntouttava työtoiminta vaikutti näihin kaikkiin positiivisella tavalla. Kuntouttava työtoiminta muun muassa vähensi päihteiden käyttöä, säännöllisti vuorokausirytmää sekä lisäsi sosiaalista elämää ja tunnetta kuulumisesta yhteisöön. Kehittämisehdotukset liittyivät erilaisiin ryhmätoimintoihin, yksilöohjaukseen sekä työtehtävien järjestämiseen.

Avainsanat Kuntouttava työtoiminta, työttömyys, osallisuus, elämänhallinta

Sivut 47 sivua, joista liitteitä 3 sivua

Degree Programme in Social services
Lahdensivu

Authors Sini Hallenberg, Aino-Maija Pyysing **Year** 2017

Subject “Without this I might not exist” Experiences and hopes of the clients of rehabilitative work.

Supervisors Raija Koskinen

ABSTRACT

The objective of this thesis was to generate information about how clients of rehabilitative work assess the effectivity of rehabilitative work as well as to increase knowledge about how the clients would develop the rehabilitative work. The thesis was implemented in collaboration with a unit that organizes rehabilitative work in Kanta-Häme.

The data were collected by interviewing five rehabilitative work clients individually. The interviews were half-structured interviews that were transcribed and analyzed by themes. The theoretical framework consists of defining unemployment and its effects on an individual and the society. The concepts of participation and life management are discussed in more detail. The thesis also looks at rehabilitative work and how it is organized in municipalities.

Some clearly recurring themes in terms of effectiveness emerged from the interviews. Among these, the most frequent ones were substance use, circadian rhythm, social life and social inclusion. Rehabilitative work contributed to all of these in a positive way. Rehabilitative work, among other things, reduced substance use, enhanced regular circadian rhythms, as well as increased social life and a sense of belonging to a community. Development proposals were related to various group activities, individual counseling, as well as the organization of work tasks.

Keywords rehabilitative work, unemployment, life management, participation

Pages 47 pages including appendices 3 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TYÖTTÖMYYS.....	2
2.1	Työttömyyden kokeminen	2
2.2	Työttömyysturva	2
2.3	Pitkäaikaistyöttömyys	3
2.4	Työttömyyden vaikutukset yksilöön	4
2.4.1	Fyysiset vaikutukset.....	4
2.4.2	Psyykkiset vaikutukset.....	5
2.4.3	Sosiaaliset vaikutukset.....	6
2.4.4	Vaikutukset työ- ja toimintakykyyn	6
2.5	Vaikutukset yhteiskuntaan.....	7
2.6	Suomen työllisydenhoito osana Euroopan unionia	8
3	KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA JA SOSIAALIPALVELUIDEN VAIKUTTAVUUS	9
3.1	Kuntouttava työtoiminta palveluna	9
3.2	Työtoiminnan järjestäminen	10
3.3	Työtoiminnan asiakkaat	10
3.4	Aktivointisuunnitelma	11
3.5	Sosiaalinen kuntoutus	12
3.6	Velvoittavuus ja kieltäytymisen sanktiot	12
3.7	Sosiaalipalvelun vaikuttavuus ja sen arviointi.....	13
4	TUTKIMUKSEN NÄKÖKULMAT JA AIEMMAT TUTKIMUKSET.....	14
4.1	Tutkimuksen näkökulmat.....	14
4.1.1	Elämänhallinta	14
4.1.2	Osallisuus.....	15
4.2	Aikaisemmat tutkimukset	16
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
5.1	Kvalitatiivinen tutkimus.....	17
5.2	Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tarkoitus.....	18
5.3	Tutkimusmenetelmät ja kohderyhmä.....	19
5.4	Aineiston keruu ja analysointi	20
5.5	Eettisyys ja luotettavuus	21
6	KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA – OSALLISUUTTA JA ELÄMÄÄ	22
6.1	Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden elämässä	22
6.1.1	”Vähemmän tulee kuitenkin enää lipsahduksia”	22
6.1.2	”Niinku elämänrytmi oli täysin hukassa”	23
6.1.3	”Mä kuulun yhteen suureen perheeseen täällä”	24
6.1.4	”Tärkeetä se on ihmiselle - - kuulua yhteiskuntasysteemeihin”	26
6.1.5	”Jotain tekemistä, ettei jää kotiin murehtimaan tai ryypäämään”	26
6.1.6	”Ilman tätä niin mua ei ehkä ois ollenkaan”	28

6.2	Asiakkaiden näkemykset kehittämisestä	28
6.2.1	"Tähän ei tartte sillai - - mitään erikoisempaa lisätä"	29
6.2.2	"Niin toisella puolen seinää ei oo juurikaan kellään töitä"	29
6.2.3	"Yhteisiä reissuja, jos pääsis halvalla johonkin"	30
6.2.4	"Joskus kyselis, että miten jaksat ja miten voit tai jotain"	31
6.2.5	"Noi sossun ihmiset vois käydä täällä enemmän"	32
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	34
7.1	Johtopäätökset.....	34
7.2	Pohdinta ja arviointi opinnäytetyöprosessista.....	36
	LÄHTEET	39

Liitteet

Liite 1	Haastattelukutsu
Liite 2	Suostumus haastatteluun
Liite 3	Teemahaastattelurunko

1 JOHDANTO

Työ on suomalaisessa yhteiskunnassa korkealle arvostettu asia. Mutta mitä sitten tapahtuu, kun elämään astuu työttömyys? Pitkäaikaistyöttömyys voi johtaa syrjäytymiseen, mikä on tämän hetken yhteiskunnassa yksi suurimmista haasteista. Työttömyydellä koetaan olevan ihmisen hyvinvoinnin kannalta negatiivisia vaikutuksia, jotka voivat vaikuttaa niin taloudellisesti, fyysisesti kuin psyykkisestikin. Työllistyminen sen sijaan vaikuttaa edellä mainittuihin asioihin positiivisesti.

Opinnäytetyössämme tutkimme, miten kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen vaikuttaa asiakkaiden elämään ja mitä he siitä kertovat. Työmme aihe valikoitui aiempien työharjoitteluiden kautta. Harjoitteluiden aikana huomio kiinnittyi siihen, kuinka kauan asiakkaat ovat kuntouttavassa työtoiminnassa olleet ilman siirtymistä työelämään tai opiskelemaan. Aloimme miettiä, kuinka paljon ja miten kuntouttava työtoiminta auttaa ja vaikuttaa asiakkaiden elämään ja elämänlaatuun. Kuntouttavaa työtoimintaa tulisi kehittää enemmän asiakaslähtöiseksi, minkä vuoksi Kanta-Hämeessä sijaitseva kuntouttavaa työtoimintaa järjestävä toimija toivoi meidän ottavan myös sen huomioon opinnäytetyötä tehdessämme. Koko opinnäytetyö tehtiin edellä mainittuun paikkaan.

Tutkimme kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden kokemuksia työtoiminnan vaikuttavuudesta sekä heidän toiveitaan toiminnan kehittämisestä. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, kuinka kuntouttava työtoiminta vaikuttaa asiakkaiden elämään ja elämänlaatuun sekä asiakkaiden toiveita toiminnan kehittämiseksi. Työn tilaajan muista palveluista, joita ovat sosiaalinen lähipalvelu, tuki-asuminen ja matalan kynnyksen talousohjaus, on jo tehty asiakkaiden mielipiteitä ja kokemuksia selvittäviä tutkimuksia, minkä vuoksi yksiköstä toivottiin tutkittavan tätä asiaa. Yksikössä halutaan myös kehittää palvelua enemmän asiakaslähtöiseksi.

Opinnäytetyömme aluksi kerromme työttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden määritelmästä sekä työttömyydestä lukuina. Luvut koskevat Kanta-Hämeen aluetta. Työttömänä olemiseen liittyy olennaisena osana taloudellinen puoli. Tämän vuoksi opinnäytetyössä käydään läpi myös tukia, joita työttömyyden aikana on mahdollista hakea. Työttömyys vaikuttaa niin yksilöön kuin yhteiskuntaankin, joten työssämme kerromme myös näistä vaikutuksista sekä Euroopan unionin linjauksista. Seuraavaksi opinnäytetyössä kerrotaan kuntouttavasta työtoiminnasta ja siihen liittyvistä käsitteistä. Osallisuus ja elämänhallinta valikoituivat tutkimuksemme näkökulmiksi, jonka vuoksi avaamme myös näiden käsitteiden taustaa. Tutkimuksen toteutuksessa kerromme, miten teimme tutkimuksen ja perustelimme valitsemamme menetelmät ja tavat. Tutkimus toteutettiin yksilöl-

lisillä teemahaastattelulla, jotka analysoitiin teemoittelemalla. Haastattelut olivat kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita. Työn lopuksi käsittelemme tutkimuksen tulokset sekä johtopäätökset.

2 TYÖTTÖMYYS

Tilaa, jossa ihminen on joko ilman työtä tai ei osallistu tuottavaan työhön, kutsutaan työttömyydeksi (Kokko 2005, 200). Työvoima- ja sosiaalipolitiikan avulla työttömien työllistymistä pyritään edistämään. Työllistymistä on pyritty edistämään lisäämällä työttömien velvollisuuksia työmarkkina-suuntautuneeseen toimintaan ja tarjoamalla erilaisia palveluita. (Keskitalo 2013, 52-53.)

Tässä luvussa käsitellään, miten työttömyyden kokeminen etenee vaiheittain ja millaisia vaikutuksia sillä on yksilöön ja yhteiskuntaan. Hieman esitellään myös Euroopan unionin linjauksia työllisyyden suhteen. Luvussa avataan myös pitkäaikaistyöttömyyden käsitettä sekä sitä, millaista taloudellista tukea työttömänä on mahdollista saada.

2.1 Työttömyyden kokeminen

Kokko (2005) mainitsee artikkelissaan Eisenbergin ja Lazarsfeldin vaiheteorian, jonka mukaan työttömyyden kokeminen etenee vaiheittain. Tätä vaiheteoriaa on kuitenkin kritisoitu siitä, että kaikkien työttömyys ei etene yksisuuntaisesti vaiheesta toiseen. Vaiheteorian mukaan ihmisen jäädessä työttömäksi hän kokee shokkivaiheen, jonka jälkeen hänellä alkaa aktiivisen työn etsinnän vaihe. Tässä vaiheessa henkilö on vielä luottavainen tulevaisuutensa suhteen sekä optimistinen työnhakuprosessia kohtaan. Henkilö kuitenkin turhautuu lukuisten epäonnistumisten jälkeen, jolloin hän työttömyyden kolmannessa vaiheessa sopeutuu tilanteeseensa olla ilman työtä. Tässä vaiheessa henkilön toimintamahdollisuudet ovat rajalliset. (Kokko 2005, 200-202.)

Elokuussa 2016 työttömiä työnhakijoita oli Hämeen alueella 23 005 henkilöä. Edellisenä vuonna samaan aikaan heitä oli 24 324, mistä voidaan todeta työttömien määrän laskeneen 5,4 prosentilla vuoden aikana. Työttömien miesten määrä laski 5,4 prosentilla ja naisten 4,4 prosentilla. (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2016.)

2.2 Työttömyysturva

Ihmisen jäädessä työttömäksi hän on oikeutettu hakemaan taloudellista tukea työttömyyteen perustuen eli työttömyysturvaa. Tukea voi hakea sen

jälkeen, kun on ensin ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi työ- ja elinkeinotoimistoon. Työttömälle maksettavia tukia ovat työttömyyspäiväraha tai työmarkkinatuki. (Työttömyyskassojen yhteisjärjestö 2016.)

Työmarkkinatuki on tarkoitettu henkilölle, jolla ei täyty työssäoloehto tai joka hakee ensimmäistä kertaa töitä. Työssäoloehto täyttyy, jos henkilö on ollut palkkatyössä työttömyyttä edeltäneiden 28 kuukauden aikana vähintään 26 viikkoa, työaika on ollut vähintään 18 tuntia viikossa ja kokoaikatyön palkka on ollut alan työehtosopimuksen mukainen. Jos työehtosopimusta ei ole, palkka on pitänyt olla vähintään 1 173 euroa kuukaudessa. Työmarkkinatuki on tarveharkintainen, mikä tarkoittaa sitä, että tuen määrään vaikuttaa hakijan vanhempien tulot, mikäli he asuvat hakijan kanssa samassa taloudessa. Työmarkkinatukea voi hakea myös henkilö, joka on saanut peruspäivärahaa sen enimmäisajan. Työmarkkinatuen saannilla ei ole enimmäisaikaa. Tuen saaja saa 32,68 euroa päivältä viitenä päivänä viikossa. Tähän sisältyvät myös arkipyhät. (Työttömyyskassojen yhteisjärjestö 2016.)

Peruspäivärahaa voi hakea henkilö, joka on ollut työelämässä ja täyttää työssäoloehdon. Sitä maksetaan enintään 500 päivän ajan, jonka jälkeen voi hakea työmarkkinatukea. (Kansaneläkelaitos 2016.) Ansiopäivärahaa saa henkilö, joka on työttömyyskassan jäsen ja täyttää työssäoloehdon työttömyyskassaan kuulumisen aikana (Työttömyyskassojen yhteisjärjestö 2016).

Elsa Keskitalo (2013) viittaa artikkelissaan Ivar Lødemeliin (2004), jonka mukaan toimeentulotuki on tarkoitettu viimeisenä haettavaksi tueksi. Se on väliaikainen tuki, mutta nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyden myötä sen ajanjakson pituus kasvaa monella. (Keskitalo 2013, 50.) Nykyään työttömyysturvaan ja toimeentulotukeen on liitetty enemmän työhön velvoittavia ehtoja. Ehdot tuen saantiin ovat tiukentuneet ja ovat riippuvaisia koulutukseen ja työhön hakeutumisesta. Tuensaajan kieltäytyttyä tarjotusta työstä tai hakemisesta koulutukseen, voidaan tukea alentaa tai se voidaan katkaista. Tuensaajan tulee tietyin edellytyksin ottaa vastaan tarjottu työ ja osoittaa aktiivisuutta työn haussa. Hänen tulee myös säännöllisin väliajoin ilmoittautua työnhakijaksi. (Sihto 1994, Keskitalon 2013, 51 mukaan.)

2.3 Pitkäaikaistyöttömyys

Kuntouttavan työtoiminnan tavoite on avata pitkään työttöminä olleille väylä suoraan työhön tai ensiksi työvoimahallinnon ensisijaisiin työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin ja sen jälkeen työhön. (Lindqvist, Oksala & Pihlman 2001, 13.) Tämän vuoksi pitkäaikaistyöttömyys käsitteenä on olennaisessa osassa opinnäytetyössämme.

Pitkäaikaistyöttömäksi luetaan henkilöt, jotka ovat tutkimushetkellä olleet yhtäjaksoisesti työttömänä vähintään 12 kuukautta (Tilastokeskus n.d.).

1990-luvun lama kymmenkertaisti pitkäaikaistyöttömyyden Suomessa. (Santamäki-Vuori 1996, 11. Kortteisen & Tuomikosken 1998, 11 mukaan.) Pitkäaikaistyöttömien määrä Hämeessä on elokuusta 2015 vuodessa nousut 7,4 prosentilla. Heitä oli vuoden 2016 elokuussa 8 955 henkilöä. (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2016.)

Alma Median lehtien marraskuussa 2016 teettämän Alma-tutkimuksen mukaan työttömyyttä pidetään suurimpana uhkakuvana Suomen tulevaisuudelle. Tutkimusta käsittelevässä artikkelissa siteerataan Aalto-yliopiston taloustieteen professori Sixten Korkmania, joka uskoo työttömyyden pelon johtuvan niin tuotannon menetyksestä kuin inhimillisestä kärsimyksestä. Hän puhuu pitkäaikaistyöttömyydestä yhteiskunnallisena syöpänä, joka on nyt ennätyslukemissa. (Kauppalehti 2016.)

2.4 Työttömyyden vaikutukset yksilöön

Työttömyys vaikuttaa niin yksilön terveyteen kuin hyvinvointiinkin haitallisesti varsinkin pitkittyessään. Työttömyyteen pohjautuva eristäytyminen on uhkana psyykkiselle ja fyysiselle hyvinvoinnille (Nurminen 2014). Työttömät ovat keskimääräistä sairaampia ja voivat huonommin kuin työelämässä olevat. Toisaalta voidaan ajatella, että työttömyys johtaa terveysongelmiin sekä niin, että terveysongelmat johtavat korkeampaan työttömyysriskiin. On havaittu, että työkyky alenee pitkittyneen työttömyyden seurauksena ja vakavimmillaan se näkyy työttömien ja työelämässä olevien välillä suurina kuolleisuuseroina. Terveysvaikutuksiin ja niiden laatuun vaikuttavat myös yksilölliset tekijät ja ominaisuudet, kuten itsetunto, selviytymiskeinot, alkoholin käyttö, mielenterveysongelmat, ikä, sosiaalinen tuki sekä työttömyysjaksojen toistuvuus ja pituus. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Työttömyyden vaikutukset voidaan karkeasti jakaa neljään eri osaan, jotka ovat fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset. (Koistinen 2004.) Käsittelemme opinnäytetyössämme näistä kolmea ensimmäistä. Lisäksi käsittelemme työttömyyden vaikutuksia toimintakyvyn näkökulmasta, sillä työttömyyden on todettu vaikuttavan myös toiminta- ja työkyvyn haitallisesti varsinkin pitkittyessään. Luvun lopuksi otamme esille työttömyyden yhteiskunnalliset vaikutukset sekä Euroopan unionin linjaukset.

2.4.1 Fyysiset vaikutukset

Työttömyyden ja sairauksien välistä yhteyttä on tutkittu monissa eri tutkimuksissa. Kortteisen ja Tuomikosken (1998, 38-42) tekemän tutkimuksen mukaan pitkäaikaissairaiden osuus on pisimpään työttömänä olleiden joukossa kaksinkertainen työssä käyvään väestöön verrattuna. Vaikka heidän tekemänsä tutkimuksen perusteella voidaan päätellä sairastavuuden ja pitkäaikaistyöttömyyden olevan yhteydessä toisiinsa, ei voida kuitenkaan

todistaa aidon syy-yhteyden olemassaoloa. On todennäköistä, että ihmiset, joilla on muitakin sairastavuutta lisääviä ja terveyttä heikentäviä ominaisuuksia, muodostavat työttömien joukon.

Virtasen, Kivimäen, Vahteran ja Koskenvuon vuonna 2006 tekemän 16 000 suomalaista kattavan tutkimuksen mukaan vakituisesti työssä käyvillä oli enemmän työterveyslääkärikäyntejä ja yksityislääkärikäyntejä kuin työttömillä tai pätkätyöläisillä, kun taas työttömät ja pätkätyöläiset käyttivät enemmän julkisia terveystalouksia kuin työlliset (Nenonen 2013, 63).

2.4.2 Psyykkiset vaikutukset

Yhteys työttömyyden ja psyykkisen pahoinvoinnin välillä on todettu kaikenikäisillä ihmisillä sukupuolesta riippumatta. Aikaisempina vuosikymmeninä on tutkittu niitä tekijöitä, joiden kautta yhteys työttömyyden ja pahoinvoinnin välillä syntyy eli työttömyys ei sinänsä itse ole syy pahoinvointiin. Taloudelliset vaikeudet ovat eniten tutkittu välittävä tekijä näiden kahden välillä. Tutkimusten kautta on osoitettu, että pitkään jatkunut työttömyys on lähes aina yhteyksissä toimeentulon heikkenemiseen. Tämä puolestaan ennakoii psyykkisten oireiden lisääntymistä. Itsetunto on myös usein ollut tarkastelun kohteena. Työn menettäminen on usein kolhu itsetunnolle ja hyvinvoinnille, jolloin se toimii välittävänä tekijänä. Toisaalta itsetunto taas muuntaa työttömyyden kokemista, mikä tarkoittaa sitä, että ne työttömät, joilla oli parempi itsetunto ennen työn menettämistä, todennäköisesti selviäisivät työttömyydestä paremmin. (Kokko 2005. 211–213).

Kortteinen ja Tuomikoski (1998, 35) viittaavat kirjassaan Pentti Ikosen ja Eero Rechartin (1994) tekemään tutkimukseen, jossa mainitaan työttömyyden mukanaan tuomasta häpeästä. Vastavuoroisuutta tavoitellessaan ihminen kokee itsensä kelpaamattomaksi, mistä seuraa se, että ihminen kääntyy itseään vastaan. Tämä itseään vastaan kääntyminen näkyy esimerkiksi itsetunnon romahtamisena. (Kortteinen & Tuomikoski 1998, 35.) Myös sosiaalinen tuki toimii työttömyyden ja psyykkisen hyvinvoinnin välissä muuntavana tekijänä. Tutkimuksissa on osoitettu, että sosiaalinen tuki vähentää huolta, joka aiheutuu taloudellisista vaikeuksista. (Kokko 2005. 215.)

Kortteinen ja Tuomikoski (1998, 13) viittaavat kirjassaan Eero Lahelman vuonna 1989 julkaistuun tutkimukseen, jossa havaittiin, että työttömyys laskee psyykkistä hyvinvointia, mutta psyykinen pahoinvointi ei kasva työttömyyden edetessä. Se jää tietylle tasolle palautuakseen ennalleen työllistymisen yhteydessä. Tutkimuksilla on kuitenkin todettu, että työttömillä psyykelääkkeiden käyttö on 2,5-kertaista työelämässä oleviin verrattuna. Iän ja työttömyyden lisäksi psyykelääkkeiden käyttöön vaikuttaa myös sukupuoli, sillä naiset käyttävät niitä 40 prosenttia enemmän kuin miehet. (Kortteinen & Tuomikoski 1998, 43.)

Pelkkä työttömyyden uhka voi tutkimusten mukaan jo aiheuttaa ihmisille psyykkistä oireilua. Työttömäksi jäänyt kuitenkin usein sopeutuu tilanteeseensa, vaikka aluksi hänen mielenterveytensä olisikin ollut heikentyneempi. (Taipale 2013.)

2.4.3 Sosiaaliset vaikutukset

Työttömäksi joutuessaan ihminen tuntee, että aiemmat sosiaaliset suhteet käyvät kiusallisiksi. Tämä johtuu siitä, että heille tulee tunne, joka pistää heidät esittämään kaiken olevan hyvin, vaikka tuntevatkin häpeää ja nöyryytystä työttömyydestään. Työhön osallistuminen antaa mahdollisuuden kokea itsensä hyödylliseksi ja saada sosiaalista arvostusta. Työn välityksellä yksilö asettuu paikalleen yhteiskuntaan. Kun ihminen menettää työnsä, hänen kokemuksensa näistä katoaa. (Kortteinen & Tuomikoski 1998.)

Kun ihminen joutuu työttömäksi, myös hänen suhteensa yhteisöihin muuttuu. Pahimmillaan työttömyys rikkoo lähes systemaattisesti yksilön suhteita yhteisöihin, minkä voidaan olettaa tapahtuvan erityisesti silloin, kun henkilön muut identiteetit puuttuvat kokonaan tai ovat heikkoja. Kuuluminen yhteisöön saattaa vähentää työttömyyden psyykkisiä oireita ja sen oletetaan helpottavan yksilön sopeutumista sekä työmarkkinoille paluun mahdollisuuksia. Työttömyys kuitenkin harvoin katkaisee yhteyksiä kaikkiin yhteisöihin. Työn ulkopuolisten suhteiden tärkeys korostuu työttömälle ja niistä muodostuu hänelle tärkeä tukiverkosto, jolla henkilö pystyy jonkin verran kompensoimaan työyhteisön menetystä ja sen kautta menetettyjä sosiaalisia yhteyksiä. (Vähätalo 1998.)

Työttömyys vaikuttaa myös parisuhteeseen ja perheen sisäisiin suhteisiin. Se koskettaa jokaista yksilöä, paria ja perhettä ainutlaatuisella tavalla. Lapsiperheisiin se voi vaikuttaa hyvinvointia vähentävällä tavalla silloin, kun työttömäksi joutunut kokee menettäneensä identiteettinsä vastuullisena elättäjänä. Myös epätietoisuus tulevasta ja häpeä aiheuttavat ongelmia perheen sisäisiin suhteisiin. Toisaalta sen voi parhaimmillaan nähdä mahdollisuutena ajan antamiseen perheelle. Taloudellinen ahdinko ja työttömän osapuolen työmotivaatio vaikuttavat parisuhteeseen, jolloin vakaa ja tukea antava parisuhde on tärkeä keino selviytyä työttömyyden tuomista vaikeuksista. Parisuhteeseen työttömyys vaikuttaa myös konfliktien ja toisen kritisoinnin muodoissa. Myös työttömyyden aiheuttamat masennuksen tunteet voivat vähentää kumppaneiden välistä sosiaalista tukea. (Nurminen 2014.)

2.4.4 Vaikutukset työ- ja toimintakykyyn

Toimintakyvyn käsitteellä kuvataan ihmisen kykyä selviytyä arkipäivän askareista kotona, työssä ja vapaa-ajalla. On hieman vaihtelua siinä, miten toimintakyky eri tieteenaloilla määritellään. Esimerkiksi lääketieteelle on

tyypillistä tarkastella asiaa terveyden ja sairauden käsitteiden avulla. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 92.) Järvikoski ja Härkäpää (2011, 92) viittaavat teoksessaan Heikkiseen ja Leskiseen (1987), joiden näkemyksen mukaan sosiaalinen toimintakyky sisältää sekä ihmisen toiminnan vuorovaikutuksen että osallistumisen toimintaan yhteisössä ja yhteiskunnassa. Heidän mukaansa sosiaalinen toimintakyky on aina sidoksissa sosiaaliseen ympäristöön, jossa toiminta tapahtuu.

Järvikoski ja Härkäpää (2011, 115) viittaavat teoksessaan Mäkitaloon ja Palloseen (1994), joiden mukaan käsitykset työkyvystä voidaan jakaa kolmeen luokkaan. Ensimmäinen luokka on lääketieteellinen käsitys työkyvystä. Lääketieteellisen käsityksen mukaan työkyky kuvaa ihmisen terveyttä ja toimintakykyä. Toista luokkaa on kuntoutuksen piirissä kutsuttu tasapainotai vaakamalliksi. Tämän mallin mukaan hyvä työkyky on tasapainoa työn vaatimusten ja ihmisen toimintakyvyn sekä voimavarojen kesken. Kolmatta luokkaa on kutsuttu muun muassa kokonaisvaltaiseksi työkyvyn malliksi. Siinä oleellista on, että työkyky nähdään laajana ilmiönä sekä korostetaan työprosessin, ympäristön sekä yhteisön vaikutusta henkilön työkykyyn. Toimintakyvyn arviointia tehdään usein kahdella tavalla: itsearviona ja asiantuntija-arviona. Nämä arviot ovat usein pohjana järjestettävälle kuntoutukselle ja sen arvioinnille. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 92, 115.)

Aromaa (1995) viittaa ”Elämänhallinta” sosiaalipolitiikassa -tutkijaseminaarissa pitämässään avauspuheessa Rene Duposiin, jonka mukaan terveyttä voidaan pitää ihmisen ja hänen fyysisen ja sosiaalisen ympäristönsä välisenä tasapainotilana, joka voi säilyä niin kauan kuin olosuhteet pysyvät muuttumattomina. Olosuhteiden muuttuessa terveyden ja hyvinvoinnin tärkeä piirre on yksilön kyky mukautumalla säilyttää tai palauttaa tasapainotila ja näin olla toimintakykyinen. (Aromaa 1995.)

2.5 Vaikutukset yhteiskuntaan

Yksilön lisäksi työttömyyden vaikutukset ulottuvat koko yhteiskuntaan ja valtioon. Henkilön jouduttua työttömäksi hän menettää palkkatulonsa, jolloin valtio menettää siitä saadut verotulot ja alkaa maksaa työttömälle työttömyysturvaa. Verotulomenetyksen ja työttömyysturvamenojen takia yhteiskunnan resursseja on mahdollista käyttää vähemmän muihin tarkoituksiin. Tämän vuoksi työttömyys on hyvinvointivaltiolla kustannus. Toisaalta taas työllistymistä voidaan pitää hyötynä valtiolle. (Tiainen 2000, 209.)

Palkansaajien tutkimuslaitoksen tekemän tutkimuksen mukaan vuonna 2013 työttömyysturvan hinta Suomessa oli 21 003 euroa työtöntä kohden. Mukana hinnassa on työttömyysturvaetuudet ja työttömille suunnatut palvelut. Nämä kustannukset ovat 2,3 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen. (Sutinen 2016.) Helsingin Sanomissa julkaistussa Katja Boxbergin (2016) kirjoittamassa artikkelissa esitellään vuoden 2016 valtion

tulot ja menot. Sen mukaan sosiaali- ja terveysministeriön kautta valtiolta menee noin 2,9 miljardia euroa työttömyyden hoitoon. Tästä summasta suurin osa käsittää työmarkkinatuen 1,4 miljardia euroa ja valtion osuuden ansiopäivärahasta 1,1 miljardia euroa. Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriön kautta työttömyyden hoitoon menee runsaat 500 miljoonaa euroa. (Boxberg 2016.)

2.6 Suomen työllisyshoito osana Euroopan unionia

Koska työttömyydestä aiheutuu monenlaisia negatiivisia vaikutuksia, on myös Euroopan unionissa käynnissä useita työllisyyden parantamiseen tähtääviä toimenpiteitä. Suomen työllisyshoitoon liittyvien toimien taustalla vaikuttavat vahvasti Euroopan unionin yhteiset sosiaalipolitiikan linjaukset. Tällä hetkellä on menossa uudenlainen murrosvaihe, kun talouskriisien seurauksena Euroopan unioni on kiristänyt ohjausta ja sääntelyä. Euroopan unionin tarkoituksena on esimerkiksi jäsenmaiden työllisyyden edistäminen sekä köyhyyden ja eriarvoisuuden torjuminen. Muun muassa työmarkkinoilta syrjäytyvien ihmisten integroitumiseen takaisin yhteiskuntaan Euroopan unioni voi määrätä vähimmäisvaatimuksista direktiiveillä. Euroopan unionin maiden toiminnoista kerätään myös tietoja ja niitä vertaillaan jäsenmaiden välillä. (Palola 2014, 36-38.)

Konkreettisenä toimenpiteenä Euroopan unionilta voidaan mainita muun muassa Eurooppa 2020-strategia. Strategiassa on viisi päätavoitetta, joista osa koskee työllisyyttä. Euroopan unioni tavoittelee muun muassa 20-64 vuotiaiden työllisyysasteen nostamista sekä koulunkäynnin keskeyttäneiden määrän pienentymistä. Jäsenmaiden on Euroopan unionin yleisten tavoitteiden pohjalta laadittava omat tavoitteensa. Euroopan unioni on muun muassa kehottanut ottamaan käyttöön työttömille tarkoitettuja tuki- ja koulutustoimia. Sosiaaliturva järjestelmää pyritään tehostamaan liittämällä aktivointi ja sosiaaliavustukset tiiviimmin toisiinsa. (Palola 2014, 38-39.)

Euroopan unionin monivuotisessa rahoituskehyksessä 2014-2020 on varattu 47% määrärahoista kestäväan kasvuun sekä työllisyyteen. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tutkimusta, koulutusta sekä innovaatioiden tukemista. Rahoituskehys toimii perustana rahoitussuunnittelulle ja budjettikurille. (Eurooppatiedotus 2016.) Euroopan unionin komissio on myös korostanut talous- ja rahaliiton (EMU) sosiaalista ulottuvuutta. Eurooppalaiset sosiaalipoliittiset pulmat ovat monesti peräisin talouspoliittisista ongelmista. Niihin on kuitenkin vaikea puuttua, koska muun muassa verotus on Euroopan unionin jäsenmaiden kansallisen päätösvallan alainen. Ratkaisuna on keskustelua käyty muun muassa yhteiseurooppalaisesta työttömyysturvasta. (Palola 2014, 39.)

Työllisyyttä ja sosiaalista innovointia koskeva Euroopan unionin ohjelma (EaSI) tavoittelee korkeaa työllisyystasoa sekä laadukkaita ja kestäviä työ-

paikkoja. Ohjelma koostuu kolmesta eri osa-alueesta: työllisyys ja sosiaalipolitiikan uudistaminen, työvoiman liikkuvuus sekä mikrorahoitus ja yhteiskunnallinen yrittäjyys. Erityisesti opinnäytetyömme näkökulmasta asiaa tutkiessa huomasimme, että EaSI-ohjelmassa tärkeänä pidetään sosiaalista osallisuutta ja sosiaalista suojelua. Edellä mainitut tarkoittavat sitä, että ihmisiä pyritään saamaan pois köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen kierteestä sekä nostaa työllisyysastetta. (European commission n.d.)

Suomessa hallituksen yhtenä kärkihankkeena on työllisyys ja kilpailukyky. Uudistuksia, joihin ohjelmalla pyritään, ovat muun muassa kannustinloukujen purku ja rakenteellisen työttömyyden vähentäminen. Lisäksi pyritään uudistamaan työvoimahallintoa, vahvistamaan kilpailukykyä ja edistämään paikallistasopimista. (Valtioneuvosto n.d.)

3 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA JA SOSIAALIPALVELUIDEN VAIKUTTAVUUS

Tässä luvussa kerrotaan mitä on kuntouttava työtoiminta sekä kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä. Lisäksi määritellään kuntouttavan työtoiminnan asiakas, aktivointisuunnitelma ja sosiaalinen kuntoutus sekä perehdytään kuntouttavan työtoiminnan velvoittavuuteen ja siitä kieltäytymisen sanktioihin, sosiaalipalveluiden vaikuttavuuteen ja vaikuttavuuden arviointiin.

3.1 Kuntouttava työtoiminta palveluna

Kuntouttava työtoiminta on pitkäaikaistyöttömille suunnattu palvelu, jossa työtoiminta keskittyy avustusluonteisiin tehtäviin 1–4 päivää viikossa. Se on sosiaalihuoltolain (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014) määrittelemä sosiaalipalvelu eikä kyseessä siis ole työsuhde. Useimmiten asiakas saa 9 € kulukorvauksen läsnäolopäiviltä ja harkinnanvaraisesti on mahdollisuus saada bussikortti työmatkoja varten. Osallistuminen kuntouttavaan työtoimintaan vaatii aina aktivointisuunnitelman. Aktivointisuunnitelmassa sovitaan kuntouttavaan työtoimintaan liittyvistä asioista, kuten jakson tavoitteista, työajoista ja -tehtävistä. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2016b.)

Kuntouttavalla työtoiminnalla pyritään parantamaan yleistä elämänhallintaa sekä mahdollisuuksia työllistyä tai päästä koulutukseen. Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä on säädetty laissa ja sen tavoitteena on avata pitkään työttömänä olleille henkilöille väylä työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin ja sen jälkeen työhön. Asiakkaaksi määritellään työtön henkilö, joka saa työttömyyden perusteella toimeentulotukea tai työmarkkinatukea. (Lindqvist ym. 2001.) Kuntouttavassa työtoiminnassa oli Hämeen alueella vuoden 2016 elokuussa 1494 henkilöä, mikä on 17,2 prosenttia

enemmän kuin vuosi aikaisemmin (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2016).

3.2 Työtoiminnan järjestäminen

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalipalvelu. Tämä tulee huomioida järjestämisessä, koska asiakas on oikeutettu saamaan laadultaan hyvää sosiaalihoitoa ja kohtelua. Kaikessa päätöksenteossa sekä käytännön työssä on huomioitava asiakkaan etu. Kuntouttavan työtoiminnan työmäisestä luonteesta huolimatta sen asiakas ei kuitenkaan ole työsuhteessa vaan asiakkaana. Asiakkaalla ei siis ole varsinaiseen työsuhteeseen kuuluvia vastuita ja velvollisuuksia. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016c.)

Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisvastuu on kunnalla ja se perustuu jokaisen asiakkaan kanssa yksilöllisesti tehtävään aktivointisuunnitelmaan. Kunta voi järjestää kuntouttavaa työtoimintaa itse tai sopia sen järjestämisestä muun tahon kanssa. Näitä tahoja voivat olla muun muassa kuntayhtymät, yhdistykset, säätiöt tai uskonnolliset yhdyskunnat. Yritykseltä palvelua ei voi hankkia eikä kuntouttavalla työtoiminnalla voi korvata työ- tai virkasuhteessa tehtävää työtä. Vaikka kuntouttavan työtoiminnan järjestäisi jokin muu taho kuin kunta itse, on kunta silti vastuussa toiminnan laiken ja aktivointisuunnitelmassa määritellyn tavan mukaisuudesta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

Kunnan tulee ilmoittaa kuntouttavan työtoiminnan aloittavista asiakkaista TE-toimistolle. Aloittavan asiakkaan tietojen perusteella TE-toimisto tekee työvoimapolitiittiset lausunnot. Myös poissaolot tulee ilmoittaa työttömyysetuuden maksamisesta vastaavalle taholle. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016d.)

3.3 Työtoiminnan asiakkaat

Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat ovat pitkään työttöminä olleita henkilöitä. Tarkemmin asiakkaat määrittelee Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Lain mukaan asiakas on henkilö, jolle työttömyyden perusteella maksetaan työmarkkina- tai toimeentulotukea. Toimeentulotuen saajalla tässä yhteydessä viitataan henkilöön, joka ei ole oikeutettu ensisijaisiin etuuksiin (esim. työmarkkinatukeen), vaan toimeentulo koostuu pääasiassa työttömyyden takia maksettavasta toimeentulotuesta. Työttömyyden takia maksettavaa toimeentulotukea voi saada esimerkiksi työmarkkinatuen korvauksettomana määräaikana (karenssi). Jos henkilö saa yhtä aikaa molempia edellä mainittuja tukia, katsotaan hänet ensisijaisen etuuden perusteella työmarkkinatuen saajaksi. (Lindqvist ym. 2001, 13-14.)

Ennen kuntouttavaan työtoimintaan osallistumista asiakas on ollut työttömänä työnhakijana. Samalla hänellä on ollut mahdollisuus TE-toimiston

tarjoamiin palveluihin. Asiakkaalle on tehty työllistymissuunnitelma. Suunnitelman avulla pyritään saamaan työnhakija työllistymään mahdollisimman pikaisesti avoimille työmarkkinoille. Suunnitelmaan on yhdessä asiakkaan kanssa valittu tätä tavoitetta tukevat palvelut (esim. palkkatukityö, työvoimakoulutus). (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016e.)

3.4 Aktivointisuunnitelma

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta määrittelee, että pitkään työttömänä olleelle henkilölle on tehtävä aktivointisuunnitelma. Sen tekevät kunta, asiakas sekä työ- ja elinkeinotoimisto yhteistyössä. Suunnitelma on asiakkaalle järjestettävien palveluiden perusta ja sen tarkoitus on parantaa työllistymisen edellytyksiä sekä asiakkaan elämänhallintaa. Aktivointisuunnitelman tekemisen käynnistää se taho, jonka pääsiallinen asiakas henkilö on. Suunnitelmaan merkitään tiedot asiakkaan koulutuksesta ja työurasta, aikaisemmat työllistymistä edistävät toimenpiteet ja arvio niiden vaikuttavuudesta, arvio aikaisempien työllistymissuunnitelmien toteutumisesta sekä toimenpiteet, jotka voivat olla työtarjouksia, julkisia työvoimapalveluja, kuntouttavaa työtoimintaa, muita sosiaalipalveluja sekä terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluja. (Lindqvist ym. 2001, 17-19.)

Kuntouttavan työtoiminnan tulee sisältyä aktivointisuunnitelmaan silloin, jos työ- ja elinkeinotoimisto, kunta ja henkilö yhdessä arvioivat, että henkilö ei voi osallistua julkisiin työvoimapalveluihin työ- ja toimintakykynsä asettamien rajoitusten vuoksi. Kuntouttavan työtoiminnan sisältyessä aktivointisuunnitelmaan, tulee siihen kirjata kuvaus kuntouttavasta työtoiminnasta ja toiminnan järjestämispaiikka, kuinka kauan työtoiminta kestää päivittäin ja viikoittain sekä työtoiminnan alkamisajankohta ja pituus. Suunnitelmaan tulee myös kirjata asiakkaalle tarjottavat muut sosiaalipalvelut sekä terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalvelut sekä ajankohta, jolloin työtoiminnan vaikutuksia asiakkaan työllistymismahdollisuuksiin arvioidaan. (Lindqvist ym. 2001, 17-24)

Kuntouttavan työtoiminnan tarkempia sisältöjä ei ole lain tasolla määriteltä. Jokaisen asiakkaan erilaisesta tilanteesta johtuen kuntouttavan työtoiminnan sisältö voi vaihdella vastuuta sisältävistä työtehtävistä siihen, että vain totuttelee noudattamaan aikatauluja ja osallistumaan ohjattuun toimintaan. Kuntouttavan työtoiminnan työtehtävät tulee siis suhteuttaa jokaisen asiakkaan yksilöllisen työ- ja toimintakyvyn mukaan. Yleisinä tavoitteina kuntouttavalle työtoiminnalle voidaan pitää asiakkaan elämänhallinnan sekä toimintakyvyn paranemista. Näiden osa-alueiden kehityksen kautta pyritään siihen, että asiakas voisi työllistyä, osallistua työllistymistä edistäviin palveluihin tai päästä koulutukseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016f.)

3.5 Sosiaalinen kuntoutus

Perinteisesti sosiaalinen kuntoutus on nähty kahdella tavalla. Ensimmäinen tapa on nähdä sosiaalinen kuntoutus yhtenä kuntoutuslajina. Muita lajeja ovat kasvatuksellinen, ammatillinen ja lääkinnällinen kuntoutus. Tämä näkökulma mahdollistaa työn ja vastuun jakamisen eri lajien työntekijöiden kesken. Tarvittaessa voidaan jaottelua eri kuntoutuksen lajeihin myös laajentaa lisäämällä uusia kuntoutuksen osa-alueita esim. psykososiaalinen kuntoutus. Toisen perinteisen ajattelutavan mukaan sosiaalinen kuntoutus nähdään pääkäsitteenä, jonka alle eri kuntoutuksen lajit sijoituvat. Tässä ajattelussa korostuu se, että kaikki kuntoutus sekä kuntoutuminen ovat luoteeltaan sosiaalista. (Vilkkumaa 2007, 27-38.)

Käytännössä sosiaalisen kuntoutuksen avulla pyritään vahvistamaan asiakkaan kykyä selviytyä arkipäiväisistä asioista, vuorovaikutuksesta ja oman toimintaympäristönsä rooleista. Sosiaalista kuntoutusta tulee toteuttaa yhdessä muiden monialaisen kuntoutusjärjestelmän osien: lääkinnällisen, ammatillisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.). Kuntoutuksen tarkoituksena on tukea syrjäytyneiden henkilöiden paluuta yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Suunnittelusta ja toteutuksesta vastaa kunnan sosiaalihuolto. Kunta voi järjestää sosiaalista kuntoutusta monella tavalla esimerkiksi hankerahoituksella tai järjestön kautta. (Kuntoutusportti 2016.)

Sosiaalisen kuntoutuksen taustalla vaikuttaa käsitys kokonaisvaltaisesta työskentelystä asiakkaan kanssa. Kokonaisvaltaisuus on välttämättömyys silloin kun asiakkaan ongelmat ovat kasaantuneet ja pitkittyneet tai silloin kun muut syyt ovat peruste henkilön sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseen ja osallisuudentunteen luomiseen sosiaalisen kuntoutuksen avulla. Kuntoutuksessa tulee huomioida esimerkiksi henkilön oppimishäiriöt, vammaisuus, työttömyyden seuraukset ja kuntoutuksen tarpeiden kumpuaminen mielenterveyshäiriöistä. (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.)

Asiakkaalla sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena voi olla esimerkiksi arjen taitojen oppimista, koulutus- ja työpaikka-asioiden harjoittelua, sekä päihitteettömän arjen hallintaa. Usein tuetaan myös vuorovaikutusta ja ryhmässä toimimista. Kuntoutustyötä tehdään käytännössä esimerkiksi yksilöllisen psykososiaalisen tuen, lähityön (esim. kotikäynnit, tuki omien asioiden hoitamisessa) ja erilaisten toiminnallisten ryhmätoimintojen kautta. Lisäksi asiakkaalle voidaan tarjota muun muassa mahdollisuutta vertaistukitoimintaan, vapaaehtoistoimintaan sekä työtoimintaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.)

3.6 Velvoittavuus ja kieltäytymisen sanktiot

Viime aikoina sosiaaliturvaan liittyvä vastikkeellisuus on lisääntynyt. Vastikkeellisuudella tarkoitetaan, että ihmisen pitää osoittaa aktiivisuutensa,

jotta hän ylipäättään saa etuuden tai että etuuden saa täysimääräisenä. Aktiivisella panoksella ei kuitenkaan voi korottaa etuuden määrää. (Arajärvi 2011, 49-51.)

Jos asiakas keskeyttää, kieltäytyy tai eroaa omasta syystä kuntouttavasta työtoiminnasta, aiheutuu hänelle 60 päivän karenssi. Pätevinä syinä kieltäytymiselle tai keskeyttämiselle voidaan pitää muun muassa järjestäjään liittyviä syitä (esim. toiminnan poikkeaminen olennaisesti aktivointisuunnitelmasta, lakien rikkominen), asiakkaan terveydentilaa, opiskelua tai muuhun työllistämistä edistävään palveluun osallistumista. (Arajärvi 2011, 169).

3.7 Sosiaalipalvelun vaikuttavuus ja sen arviointi

1990-luvulta asti on vahvistunut kehittämistyössä palvelujen arvioinnin merkitys. Tämä tarkoittaa sitä, että halutaan tietää kannattavatko ja toimivatko palvelut hyvin. Sosiaalipalveluiden vaikuttavuuteen sekä kustannuksiin liittyvien arviointien uskotaan saavan tulevaisuudessa yhä enemmän painoarvoa. Kun arvioidaan vaikuttavuutta, on perustana oltava selkeät ja tarkat määritelmät siitä, miksi ja millä tavalla kyseinen interventio vaikuttaa. Vaikuttavuuden arvioinnilla saadaan tietoa palvelun toimivuudesta sekä lisäksi palvelun osista, jotka kaipaavat kehittämistä. (Julkunen 2004, Dahler-Larsen 2005, 5-6 mukaan).

On väitetty, että sosiaalialan interventiota ei voida ottaa vaikuttavuuden arvioinnin kohteeksi. Tähän on päädytty interventioiden monimutkaisen, vaihtelevan ja ajan mittaan kehittyvän luonteen sekä vaikeasti hahmotettavien syy-yhteyksien vuoksi. Tämä ei ole kuitenkaan este arvioinnin teolle vaan lähinnä syy kehittää vaikuttavuuden arviointia edelleen. (Dahler-Larsen 2005, 8-9.)

Vaikuttavuuden arvioinnissa ei pyritä niinkään todistamaan tavoitteita saavutetuiksi tai saavuttamattomiksi vaan vahvistetaan ja kehitetään näkemyksiä siitä, mikä palvelussa vaikuttaa ja millä edellytyksillä. Vaikuttavuuden arvioinnin avulla pystytään erottamaan intervention osat, jotka jo toimivat ja osat, jotka vielä tarvitsevat korjausta. Arviointi painottuu palvelun toimivuuteen eikä niinkään ihmisten mielipiteisiin palvelusta, vaikka joskus ihmisten tyytyväisyys jne. olennaisesti liittyvät intervention vaikuttavuuteen. Edellä mainittu ihmisten tyytyväisyys ja muut tuntemukset otetaan luonnollisesti mukaan arviointiin, jos ne vastaavat kysymyksiin miten ja miksi interventio vaikuttaa. (Dahler-Larsen 2005, 19-21.)

Vaikuttavuuden konkreettisenä esimerkkinä voidaan pitää esimerkiksi osallisuuden ja hyvinvoinnin kasvua tai eriarvoisuuden vähenemistä. Arvioinnin kautta ymmärrys asiakkaiden tarpeista, sosiaalialan työstä, tavoitteista ja työmenetelmistä lisääntyy. Vaikuttavuutta voidaan arvioida tutkimustiedon lisäksi muun muassa erilaisilla mittareilla sekä tilasto- ja rekisteritietojen kautta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016g.

4 TUTKIMUKSEN NÄKÖKULMAT JA AIEMMAT TUTKIMUKSET

Tässä luvussa käsittelemme elämänhallinnan ja osallisuuden määrittelyitä sekä sitä, miten nämä vaikuttavat ihmisten elämään. Valitsimme yhdeksi opinnäytetyömme näkökulmaksi elämänhallinnan. Elämänhallinnan tietynlainen menettäminen on olennaisessa osassa katsottaessa työttömyyttä ja sen palauttaminen katsottaessa kuntouttavan työtoiminnan suunnasta.

Toinen näkökulma on osallisuus. Uskomme, että kuntouttava työtoiminta vahvistaa asiakkaiden osallisuuden kokemuksia, minkä vuoksi valitsimme toiseksi opinnäytetyömme näkökulmaksi osallisuuden. Luvun lopussa käsittelemme aiheesta tehtyjä aikaisempia tutkimuksia. Aikaisempina tutkimuksina esittelemme kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuudesta tehtyjä opinnäytetöitä.

4.1 Tutkimuksen näkökulmat

Elämänhallinnan käsitteen mukaan ihminen ymmärretään tavoitteelliseksi olennoksi, joka toteuttaa elämäntehtäviään ja henkilökohtaisia projektejaan (Järvikoski 1996, 44). Tästä syystä elämänhallinta on mielestämme hyvä näkökulma tutkiessamme kuntouttavan työtoiminnan vaikutusta.

Suomen hallitus ja Euroopan unioni ovat ottaneet tavoitteekseen osallisuuden edistämisen. Osallisuuden huomioimisella uskotaan olevan vaikutusta syrjäytymisen ehkäisyssä, eriarvoisuuden vähentymisessä ja köyhyyden torjumisessa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016a.) Tämän vuoksi osallisuuden käsite on ajankohtainen ja olennaisessa osassa tutkimuksemme.

4.1.1 Elämänhallinta

Elämänhallinnan tunne syntyy siitä, kun ihminen tuntee pystyvänsä muuttamaan omassa elämässään vallitsevia olosuhteita. Ihmisen pyrkimyksenä on niihin ulkoisiin tai sisäisiin olosuhteisiinsa vaikuttaminen, joiden hän arvioi ylittävän omat voimavaransa. Varsinaisten ulkoisten olosuhteiden muuttamisen lisäksi ihminen voi myös muuttaa omaa tulkintaansa niistä. Tilanteesta toiseen koettu elämänhallinnan tunne voi vaihdella. Ulkoiset merkit eivät ole ainoat asiat, jotka kertovat ihmisen sisäisestä tasapainosta ja kyvystä tuntea elämänhallintaa. Hyvä elämänhallinta luo yksilölle kykyä luottaa itseensä, kohdata erilaisia tilanteita sekä selvitä niistä. (Keltikanen-Järvinen 2008, 255- 257.)

Olavi Riihinen (1996, 17) viittaa artikkelissaan Abraham Maslow'n käsitteistöön elämänhallinnasta. Maslow'n mukaan voimakkaasti itseään toteuttava ihminen on tietynlainen elämänhallinnan mestari. Elämänhallinta käsitteenä kuulostaa hyvin yksinkertaiselta, mutta sen taakse kätkeytyy joukko erilaisia käsitteitä. Käsitteiden moninaisuuden Seppo Vuorio (1996, 84) on tulkinnut merkitsevän sitä, että erilaiset elämänhallintaan liittyvät osa-alueet ovat hyvinvointikytkennän takana, jossa hyvinvointi ja terveys ovat yhteydessä elämän hallittavuuteen. Aila Järvikoski (1996, 35) toteaa samassa teoksessa, että elämä on tavalla tai toisella hallittavissa.

Elämänhallintaa voidaan tarkastella myös autonomian käsitteen kautta. Jotta ihminen voi olla autonominen, tulee hänellä olla oikeus itsehallintaan sekä edellytyksiä toimintaan. Oleellista on, että yksilö pystyy hyödyntämään ja kehittämään itseään ympäristöstä tulevien käyttäytymismallien avulla itsenäisellä tavalla. (Riihinen 1996, 18-20.)

4.1.2 Osallisuus

Osallisuutta voidaan tarkastella kolmen käsitteen avulla: osallisuus, osallistuminen ja osallistaminen. Osallisuuden (involvement) käsitteessä oleellista on ihmisen liittyminen yhteisöön ja mukanaolo yhteisöllisissä prosesseissa. Ihmisen sitoutumisesta näihin nousee myös halu vaikuttaa asioihin ja ottaa vastuuta. Osallisuus voidaan nähdä vastakohtana syrjäytymiselle. (Närhi, Kokkonen & Matthies 2014, 232-233). Närhi ym. (2014, 232-233) viittaavat artikkelissaan Kiilakosken ym. (2011) artikkeliin, jonka mukaan osallisuudessa on erityisesti kyse yksilön ja yhteisön välisestä suhteesta. Osallisuus on jossakin yhteisössä jäsenenä olemista sekä toimimista. Edellä mainittujen kautta ihmiselle syntyy myös tunne siitä, että kuuluu kyseiseen yhteisöön.

Osallistuminen (participation) liittyy konkreettisesti kansalaisten mahdollisuuksiin, oikeuksiin sekä velvollisuuksiin vaikuttaa ja toimia yhteiskunnassa esimerkiksi yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Osallistuminen on siis vuorovaikutuksellista toimintaa ihmisten välillä. Se perustuu vapaaehtoisuuteen ja ihmisen omaan haluun osallistua. Osallistumisen kautta ihmiset saattavat mielipiteensä julki ja voivat vastustaa tai kannattaa vallitsevaa tilannetta. (Bäcklund ym. 2002 ja Demokratian suuntaviivat 2009,38, Närhi ym. 2014, 232-233 mukaan.)

Osallistaminen on yhteiskunnan taholta tapahtuvaa toimintaa, jossa kansalainen nähdään passiivisena osallistujana. Kansalaista voidaan muun muassa vaatia osallistumaan erilaisiin toimenpiteisiin. Osallistumisen tarve ei ole tällöin syntynyt osallistujien mielisissä vaan yhteiskunnan taholta. Osallistamisessa on epävarmaa, syntykö osallistujille kokemusta osallisuudesta tai osallistuvatko he ylipäättään ollenkaan. (Siisiäinen 2014, Närhi ym. 2014, 232-233 mukaan.)

Osallisuudella tarkoitetaan tunnetta kuulumisesta johonkin yhteisöön, esimerkiksi työpaikkaan, kouluun tai harrastusporukkaan. Oleellista on myös se, että ihminen kokee tulevansa kuulluksi yhteisössä ja että yhteisöön kuuluminen vahvistaa hänen identiteettiään. Osallisuuden toteutuessa ihminen kokee pystyvänsä vaikuttamaan asioihin, toimii aktiivisesti ja sitoutuneesti. Yhteisössä osallisuuden piirteitä ovat jäsenten tasavertaisuus, toisten kuunteleminen, kunnioitus sekä luottamus. (Rouvinen-Wilenius, Aalto-Kallio, Koskinen-Ollonqvist & Nikula 2011, 50-51.)

Osallisuuden tunteen puuttuessa ihmiset kokevat olevansa ulkopuolisia. Tätä ulkopuolisuuden tunnetta kokevat usein esimerkiksi työttömät ja syrjäytyneet. Ulkopuolisuuden tunne lamauttaa ja voi jopa traumatisoida ihmistä. Osaton voi olla esimerkiksi sosiaalisista suhteista, taloudesta tai yhteiskunnan demokraattisesta järjestelmästä. (Harju 2004.)

Närhen ym. (2014, 241-242) artikkelissa päädytään johtopäätökseen, että tällä hetkellä osallisuus palvelujärjestelmässä painottuu pääosin ennalta määriteltyihin alueisiin kuin myös asiakkaiden omiin näkemyksiin ja halukuuteen olla osallisena. Synä huonon omaehtoisen osallisuuden toteutumiselle nähdään suuret asiakasmäärät ja resurssien puute. Myös järjestelmäkeskeisyys, työmarkkinoiden korkeat odotukset sekä aktivointipolitiikan kaavamaisuudet nähdään suurena esteenä. Työntekijän työssään käyttämä harkintavalta määrittelee paljon sitä, millä tavalla asiakkaan osallisuus toteutuu.

4.2 Aikaisemmat tutkimukset

Kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuudesta on tehty aikaisemmin monia tutkimuksia. Inga Labba käsittelee vuonna 2013 tekemässään opinnäytetyössä kuntouttavaa työtoimintaa asiakkaiden näkökulmasta. Työn tarkoituksena oli lisätä tietoa siitä, millaisena kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen ilmenee siihen osallistuneiden henkilöiden puheissa. Tutkimuksessa tuli ilmi, että kuntouttava työtoiminta onnistuu ja vie asiakkaan elämää eteenpäin kohti asetettuja tavoitteita, jos asiakkaalla on oikea asenne ja ajoitus on oikea ja asiakkaan elämäntilanteeseen sopiva. Labba toteaa, että molemmat haastatellut olivat aktiivisia ja innostuneita, ja he kokivat tärkeäksi sen, että heitä kuultiin ja heidän ideansa otettiin vastaan ja niitä tuettiin, jos ne olivat realistisia. Molemmat haastateltavat olivat sitä mieltä, että oma motivaatio oli kaikista ratkaisevinta, jotta kuntouttava työtoiminta onnistuisi ja veisi eteenpäin kohti tavoitteita.

Katja Pasma ja Eeva Päckilä (2011) käsittelevät opinnäytetyössään asiakkaiden kokemuksia Oulun työvoiman palvelukeskuksen kuntouttavasta työtoiminnasta. Tutkimuksen tavoitteena oli kehittää Oulun työvoiman palvelukeskuksen tarjoamia palveluita resurssien kohdentamiseksi asiakkaiden kannalta tehokkaasti. Lisäksi he selvittivät kuntouttavan työtoiminnan merkitystä asiakkaan voimaantumiseen, elämänhallintaan sekä työ- ja

toimintakykyyn. Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että asiakkaat olivat pääosin tyytyväisiä kuntouttavaan työtoimintaan, sillä heidän elämänhallintansa, voimaantumisen tunteet sekä työ- ja toimintakyky lisääntyivät työtoiminnan aikana. Tyytyväisyys selittyi asiakkaiden sosiaalisten suhteiden lisääntymisellä, mielialan kohenemisella, päihteiden käytön vähenemisellä, elämänrytmin normalisoitumisella sekä aktivoitumisella tulevaisuuden suunnitteluun. Asiakkaiden mukaan motivoituminen ja sitoutuminen työtoimintaan lisääntyisivät, jos se olisi taloudellisesti kannattavampaa työttömyyteen verrattuna. Tutkimuksesta käy myös ilmi, että kehittämisen painopisteen tulisi olla työllistymistä edistävien palveluiden jatkamisessa myös kuntouttavan työtoiminnan päättymisen jälkeen.

Kari Marttila ja Jari Ojanperä (2011) tutkivat opinnäytetyössään kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuutta Seinäjoen alueella. Pääongelmana oli selvittää, millainen merkitys kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisella on asiakkaan työllistymiseen sekä millainen vaikutus sillä on asiakkaan toimintakykyyn ja työkykyyn. Asiakkaat kokivat osallistumisensa kuntouttavaan työtoimintaan varsin myönteisesti yhtä lukuun ottamatta. Tutkimuksessa nousi esille myös psyykkisen toimintakyvyn vahvistuminen. Psyykinen toimintakyky näyttää muodostuvan tutkimuksen mukaan sosiaalisesta hyvinvoinnista, tyytyväisyydestä elämään ja henkilön vireystilasta. Tätä edesauttoi myös vertaistuki sekä onnistuminen työtehtävissä. Tutkimuksen mukaan kuntouttavalla työtoiminnalla oli merkittävä vaikutus asiakkaiden toimintakykyyn ja sitä kautta terveyteen ja motivaatioon. Mahdollisuus vaikuttaa toiminnan sisältöön koettiin hyväksi. Kuntouttavan työtoiminnan tunnetuksi tekeminen sekä toiminnan rakenteellinen kehittäminen nousivat esille kehittämisehdotuksissa.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa kerrotaan tutkimusprosessista. Tämä opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, sillä tarkoituksena oli tutkia kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden omakohtaisia kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuudesta sekä heidän toiveitaan toiminnan kehittämiseksi.

5.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Tutkimuksemme oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään sanoja ja lauseita, kun taas määrällinen tutkimus perustuu lukuihin. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja mielekkään tulkinnan antaminen. Laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita merkityksistä, kuinka ihmiset kokevat ja näkevät reaali maailman. Työvälineinä laadullisessa tutkimuksessa toimivat muun muassa kyselyt ja haastattelut, joiden kautta tutkija suodattaa

reaalimaailman tutkimustuloksiksi. Tutkijan ja tutkittavan välillä on suora kontakti eli tutkija menee suoraan ”kentälle” haastattelemaan tai havainnoimaan. Tutkimusmenetelmät vaikuttavat saatuihin tuloksiin. (Kananen 2008, 24-25.)

Laadullinen tutkimus soveltuu parhaiten tilanteisiin, joissa ilmiöstä ei ole tietoa, teorioita tai tutkimusta, halutaan saada ilmiöstä syvämpi näkemys, luodaan uusia teorioita ja hypoteeseja, käytetään triangulaatiota tai kun halutaan saada ilmiöstä hyvä kuvaus. Usein laadullista tutkimusta käytetään myös esitutkimuksen roolissa ennen määrällistä tutkimusta. Se mahdollistaa syvemmän pureutumisen havaintojen maailmaan. (Kananen 2008, 30-33.)

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, ettei tutkijalla ole voimakkaita ennakkokäsityksiä tutkimustuloksesta. Jos tutkija pitää kiinni omista käsityksistään voimakkaasti, ei mikään aineisto tai tutkittavat tulokset saa muutettua tutkijan ennakkokäsityksiä. (Metsämuuronen 2007, 208.) Silti on kuitenkin tärkeää, että tutkimusaiheeseen perehdytään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja kerätään aiheeseen liittyvää materiaalia (Kananen 2008, 42).

Valitsimme tutkimukseemme kvalitatiivisen tutkimusotteen, sillä haluamme saada selville asiakkaiden omia mielipiteitä ja käsityksiä kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuudesta heidän elämäänsä.

5.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tarkoitus

Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa siitä, millaisia vaikutuksia kuntouttavalla työtoiminnalla on ollut siihen osallistuneiden asiakkaiden näkökulmasta. Haastattelujen tarkoituksena oli tuoda juuri asiakkaiden itsensä kokemukset kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksista kuuluviin ja heidän mielipiteensä näkyväksi.

Tutkimuksen avulla saadaan tietoa siitä, millä tavalla kuntouttava työtoiminta vaikuttaa asiakkaiden elämään ja samalla tuotetaan kuntouttavaa työtoimintaa tuottavalle yksikölle asiakaslähtöistä tietoa, jota he voivat mahdollisesti tulevaisuudessa hyödyntää palveluiden kehittämisessä.

Tutkimuskysymykset, joihin haastattelujen avulla haemme vastauksia, ovat:

Miten asiakkaat kokevat kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuuden?

Miten asiakkaat kehittäisivät kuntouttavaa työtoimintaa?

5.3 Tutkimusmenetelmät ja kohderyhmä

Opinnäytetyötä koskeva tutkimuslupa saatiin tutkimuksen yhteistyökäytäntöä syyskuussa 2016, minkä jälkeen valittiin tutkimukseen osallistuvat henkilöt. Haastatteluihin osallistui viisi kuntouttavassa työtoiminnassa olevaa henkilöä. Heillä kaikilla oletettiin olevan kokemuksia kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisesta ja halukkuutta kertoa näistä kokemuksista opinnäytetyötämme varten.

Kävimme etukäteen sopimassa haastateltavien henkilöiden kanssa ajat haastatteluille ja annoimme heille haastattelukutsut (Liite 1). Haastattelukutsussa kerrottiin muun muassa opinnäytetyön tarkoituksesta sekä tavoitteista ja yksityisyyden suojaan liittyvistä asioista. Kerroimme, että haastateltavia ei voida tunnistaa lopullisesta opinnäytetyöstä ja että haastattelujen nauhoituksia kuuntelevat vain me kaksi. Haastateltavilta varmistettiin myös vapaaehtoinen suostumus haastatteluun kirjallisesti (Liite 2).

Halusimme käyttää juuri haastattelua tutkimusmenetelmänämme, koska se korostaa haastateltavan omia subjektiivisia kokemuksia ja näkemyksiä. Meillä oli myös mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä haastattelun aikana. Myös haastatteluun ajateltujen teemojen henkilökohtaisuuden takia ajattelimme haastattelun olevan oikea valinta. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 34-40.)

Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus eli kvalitatiivinen tutkimus. Sille on ominaista tietyn ilmiön syvälinen kuvaus, ymmärtäminen ja tulkitseminen. Tästä johtuen tutkimus on usein pääosin kuvailevaa. Kvalitatiivisen tutkimuksen toteuttamiseen ei ole tarkkaa kaavaa. Haastattelutilanteessa tutkija on suorassa kontaktissa ja vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. (Kananen 2008, 24-25.)

Tarkemmin määriteltynä haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Teemahaastattelussa keskusteltavat asiat keskittyvät jonkun ennalta määritellyn teeman tai muutamien teemojen ympärille. Teemahaastattelussa korostuvat jokaisen yksilön oma elämymaailma sekä tulkinat, kokemukset ja tunteet. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 47-48.) Suunnittelimme haastattelurungon (Liite 3.) etukäteen. Haastattelijan tehtävänä on mahdollisimman tarkasti kuvata haastateltavan ajatuksia, käsityksiä, kokemuksia ja tunteita (Hirsijärvi & Hurme 2000, 41).

Haastateltavien keski-ikä oli noin 48 vuotta. Haastateltavat olivat olleet eripituisia aikoja kuntouttavassa työtoiminnan asiakkaina. Kuntouttavassa työtoiminnan kesto vaihteli yhdestä (1) vuodesta neljään ja puoleen vuoteen (4,5). Haastateltavat kävivät kuntouttavassa työtoiminnassa keskimäärin neljänä (4) päivänä viikossa ja neljä (4) tuntia päivässä. Myös työttömyyden kesto ennen kuntouttavaa työtoimintaa vaihteli. Pisin työttömyysjakso ennen kuntouttavaa työtoimintaa oli ollut kaksikymmentä (20) vuotta ja lyhin muutamia kuukausia.

Haastateltavat olivat tehneet monenlaisia töitä työtoiminnassa. Näitä töitä olivat muun muassa neulominen, mattojen kutominen, siivous, kirpputori-työ, elektroniikan ja sähkölaitteiden testaus sekä polkupyörien kunnostus. Haastatelluilla oli myös taustalla monia erilaisia koulutuksia. Näitä koulutuksia olivat muun muassa puutarhuri, metsuri ja metsäkoneenkuljettaja. Työkokemusta löytyi myös monenlaista. Haastatelluilla oli kokemusta muun muassa kentänhoitajana ja maatalouslomittajana toimimisesta. Vain yhdellä haastateltavalla ei ollut muuta koulutusta peruskoulun lisäksi.

5.4 Aineiston keruu ja analysointi

Tutkimuksen aineisto kerättiin yksilöhaastatteluilla, jotka toteutettiin teemahaastattelun periaatteella. Yksilöhaastattelut valikoituivat menetelmäksi, sillä haastattelemalla saa kattavamman määrän tietoa kuin esimerkiksi kyselylomakkeella. Toteutimme haastattelut yksilöhaastatteluina, sillä kuvittelimme henkilöiden kertovan avoimemmin itsestään ja kokemuksistaan tilanteessa, jossa ei ole muita henkilöitä haastattelijoiden ja haastateltavan itsensä lisäksi.

Teemahaastattelulle ominaista on se, että siihen osallistuvat henkilöt ovat kokeneet tietyn tilanteen, tutkija on alustavasti perehtynyt tutkittavan ilmiön tärkeimpiin osiin ja kehittänyt haastattelurungon, jonka mukaan haastattelu ja keskustelu etenevät. Teemahaastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Siitä puuttuu kysymysten tarkka muoto ja järjestys, mutta se ei ole täysin vapaa niin kuin syvähaastattelut. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47-48.)

Varsinaiset haastattelut toteutettiin kahden päivän aikana lokakuussa 2016. Haastatteluiden ajaksi yksiköstä oli varattu erillinen tila. Nauhoitimme haastattelut ja yksi haastattelu kesti keskimäärin 19 minuuttia 34 sekuntia. Kaikkien kanssa haastattelu sujui luontevasti ja keskustelun omaisesti. Kaikki olivat suostuvaisia kertomaan omista mielipiteistään ja kokemuksistaan. Haastattelun jälkeen sammutimme nauhoituksen, kiitimme osallistumisesta ja kerroimme ilmoittavamme, kun opinnäytetyö on valmis.

Ennen analysointia nauhoitettu aineisto litteroitiin eli muutettiin kirjalliseen muotoon. Nauhoitettua aineistoa oli yhteensä 1 tunti 35 minuuttia 52 sekuntia ja litterointiin aikaa kului 15 tuntia 5 minuuttia.

Luimme haastatteluja läpi useampaan kertaan. Aloitimme aineiston järjestelyn erikseen alleviivaamalla sitä nousevien teemojen mukaisiksi kokonaisuuksiksi. Sen jälkeen vertasimme järjestelyitämme yhdessä ja sijoitimme aineiston lopullisten teemojen alle. Tämän vaiheen teimme käsin, saksilla tulostettua aineistoa leikaten ja sen jälkeen samankaltaisuuksia yhdistäen. Havaitut asiat ja jäsennykset olivat molemmilla melko samanlaisia ja saimme melko helposti luotua yhtenäisen näkemyksen aineistosta.

Teemoittelussa aineistosta etsitään yhdistäviä tekijöitä, jotka nousevat esille usean haastatellun henkilön puheissa. Nämä asiat liittyvät oletettavasti ainakin teemoihin, joita haastattelussa käytettiin, mutta esille saattaa nousta myös muita haasteltavien itsensä esiin nostamia aiheita. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 173.)

5.5 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen lähtökohtana on ihmisarvon kunnioittaminen. Tähän kuuluu haastateltavien itsemääräämisoikeus, jota kunnioitetaan pyytämällä suostumus osallistumisesta tutkimukseen. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2015, 25-26.)

Laadukkuutta voi parantaa jo suunnitteluvaiheessa tekemällä haastattelurungon huolellisesti sekä miettimällä teemoihin tarkentavia kysymyksiä. Laatua parantaa myös se, että haastattelut litteroidaan mahdollisimman pian nauhoituksen jälkeen. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 184 – 185.)

Reliaabelius tarkoittaa toistettavuutta. Tutkittaessa kaksi kertaa samaa henkilöä saadaan sama tulos. Toisaalta voidaan ajatella, että tutkimus on reliaabeli silloin kun kaksi tutkijaa päätyy samankaltaiseen tulokseen. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 185 – 186.)

Validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkitaan juuri sitä, mitä ollaan tutkimassa. Se tarkoittaa myös johtopäätösten, kuvausten ja tulkintojen paikkansapitävyyttä. Validius voidaan myös jakaa ulkoiseen ja sisäiseen. Ulkoinen tarkoittaa tulosten yleistettävyyttä. Sisäinen tulkinnan paikkansa pitävyyttä. (Kananen 2008, 123.)

Tutkimusta tehtäessä on myös kiinnitettävä huomiota siihen, että tutkimus toteutetaan hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Ohjeen hyvästä tieteellisestä käytännöstä on laatinut tutkimuseettinen neuvottelukunta. Tieteellistä tutkimusta voidaan pitää eettisesti hyväksyttävänä ja uskottavana silloin kun tätä ohjetta on noudatettu. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta n.d.)

Ohjeistuksen mukaan tutkimusta tehtäessä on muun muassa noudatettava rehellisyyttä, huolellisuutta sekä tarkkuutta. Tämä koskee tutkimuksen kaikkia vaiheita itse tutkimustyöstä tulosten tallentamiseen ja arviointiin. Myös käytettävien tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien tulee olla eettisesti kestäviä. Tiedon ja tulosten julkaisun pitää olla avointa sekä vastuullista. Lisäksi aikaisemmin tehtyihin tutkimuksiin ja julkaisuihin tulee viitata asianmukaisesti. Ohjeistuksen noudattamisesta vastuussa on ensisijaisesti jokainen itse. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta n.d.)

Haastatteluiden nauhoittamisen jälkeen litteroimme haastattelut sanasta sanaan. Heti litteroinnin jälkeen tuhosimme kaikki nauhoitteet. Litteroidut

haastattelut tallensimme tietokoneelle, josta tulostimme ne analysointivaihetta varten. Anonymiteetin vuoksi kaikki oleelliset asiat, joista voisi tunnistaa haastateltavan, on poistettu litteroidusta materiaalista. Lupa tutkimukseen haettiin yhteistyöyksikön päälliköltä ja lupa haastatteluihin pyydettiin jokaiselta haastateltavalta erikseen kirjallisesti. Suostumuslomakkeessa kerrottiin, että haastateltavalla on oikeus olla vastaamatta haluamiinsa kysymyksiin sekä keskeyttää haastattelu missä vaiheessa tahansa. Ennen haastattelua heille kerrottiin myös, mihin aineistoa tullaan käyttämään ja että nauhoituksia kuuntelevat vain me tutkimuksen tekijät ja että aineisto tuhotaan asianmukaisella tavalla työn valmistumisen jälkeen.

6 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA – OSALLISUUTTA JA ELÄMÄÄ

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksen tulokset. Kahden tutkimuskysymyksen vuoksi myös tutkimuksen tulokset on jaettu kahteen eri osaan. Ensimmäisessä osuudessa käsittelemme, mitä asiakkaat kertovat kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuudesta ja toisessa, miten he kehittäisivät sitä. Nostamme aineistosta tutkimuksen tuloksia oleellisesti kuvaavia sitaatteja täydentämään omaa tulkintaamme. Sitaatit on merkitty sisennettyinä.

6.1 Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden elämässä

Haastatteluista nousi selvästi esiin muutamia toistuvia teemoja. Näistä toistuvimmat olivat päihteiden käyttö, vuorokausirytmii, sosiaalinen elämä ja osallisuus. Haastateltavat kertoivat myös ajatuksiaan siitä, mitä kuntouttava työtoiminta heille merkitsee ja millaista elämä olisi ilman kuntouttavaan työtoimintaan osallistumista.

6.1.1 ”Vähemmän tulee kuitenkin enää lipsahduksia”

Kolme haastatelluista kertoi, että heillä on ollut jonkinlaisia ongelmia päihteiden kanssa ennen kuntouttavaan työtoimintaan tulemistä. Yksi haastatelluista kuvaili muun muassa, että ei silloin elämässä oikein muuta ajatellut, kuin sitä, mistä seuraavan viina-annoksen saa. Heidän puheistaan voi myös tulkita, että alkoholin käyttöön liittyivät vahvasti muut ihmiset, joiden seurassa käyttö tapahtui esim. puoliso tai kaveriporukka. Alkoholin nauttiminen oli yhteinen tekeminen, joka yhdisti.

Kahden haastateltavan mielestä heillä ei ollut ollut ongelmia päihteiden kanssa ennen kuntouttavaa työtoimintaa. Kaikki kolme, jotka sanoivat, että ongelmia päihteiden kanssa oli ollut, olivat myös sitä mieltä, että kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen on vähentänyt päihteiden käyt-

töä. Yksi heistä kuvasi päihteiden käytön vähentymisen kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisen myötä johtuvan siitä, että toimintaympäristössä alkoholinkäyttö tai siellä päihtyneenä oleminen on kielletty.

On se vähentyny. Oikeestaan alko vähentyä, kun tänne tuli, kun täällähän on tää niinkun alkoholipolitiikka on mikä on, niin tota se niinkun ratkasevasti pienensi sitä alkon käyttöä.

Toinen haastateltu kertoi, että alkoholin käytössä tapahtuu edelleen ajoittain lipsahduksia. Näiden lipsahduksien vuoksi hänelle tulee silloin tällöin poissaoloja. Alkoholin käyttö oli kuitenkin hänen sanojensa mukaan huomattavasti vähentynyt.

Kyl täälki niitä lipsahduksia on tullu, et on ollu töissä poissaoloja sen takia, mutta oon huomannu, että vähemmän tulee kuitenkin enää lipsahduksia.

Muiksi syiksi päihteiden käytön vähenemiseen nähtiin kuntouttavaan työtoimintaan tulemisen lisäksi vanheneminen, ja yksi haastateltavista toi esiin myös näkökulman, että päihteiden käyttö liittyy enemmän yksilön käyttäytymiseen kuin ulkoisiin tekijöihin, kuten esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa olemiseen. Hän kuvasi ajatuksiaan seuraavasti:

Emmä tiiä, se on mun omassa päässä meinaan. Tota, mä ainakin, mitä mä oon kuunnellu ja tiedän noit juttuja, niin kyl se jokaisen ihmisen omassa päässä on toi, että juoko vai eikö.

6.1.2 ”Niinku elämänrytmi oli täysin hukassa”

Suurin osa haastatelluista kuvasi ennen kuntouttavan työtoiminnan aloittamista ollutta vuorokausirytmäänsä melko huonoksi. He kertoivat, että ei ollut säännöllistä nukkumaanmenoaikaa tai aikaa, jolloin heräsi aamulla. Pääsääntöisesti haastatellut kertoivat valvomisesta myöhään yöhön asti ja seuraavana päivänä myöhään heräämisestä. Myöhään valvomisen syyksi haastatellut sanoivat muun muassa television katsomisen. Yksi haastatelluista myös kertoi, että oli suunnitellut palaamista normaaliin päivärytmiin, mutta se ei ollut onnistunut ennen kuntouttavasta työtoiminnasta saatua apua. Haastatellut kuvasivat ennen kuntouttavaa työtoimintaa ollutta vuorokausirytmää muun muassa näin:

Noo eihän se tietenkään oo (normaalia) ollu. Sitä niinku valvottiin aamun puolelle telkkarin kanssa ja sit taas nukku puoleen päivään, niin sit se on rytmi sitä myöten selvä. Ei siin oo mitään järkee. Sillaihan se menee.

No ens alkuunhan mulla oli se ongelma, kun mä olin siinä keikkunu niin pitkään niinkun sillai, ettei mul niinku ollu oi-

keestaan rutiinielämää ollenkaa. Että siis sillain, että niin ihmiset herää seittemältä ja menee kaheksaa töihin niin eihän se. Mulla se oli ihan miten sattu sillai, että mä saatoinkin filmejäkin kattella tonne kahteen kolmeen yöllä ja sitte nukuin puoleen päivään. Et oli niinku elämänrytmi oli täysin hukassa...

Vain yksi oli sitä mieltä, ettei kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen ollut muuttanut vuorokausirytmää oikeastaan mitenkään ja loput sitä mieltä, että osallistumisella oli huomattava vaikutus selkeään vuorokausirytmien paranemiseen. Vaikutuksen kuvattiin johtuvan siitä, että on tietyt kellonajat, milloin pitää saapua paikalle. Yksi haastatelluista kuvasi vuorokausirytmien kohentumista seuraavasti:

Sen (kuntouttavan työtoiminnan) takia niin tota tietyt rutiinit jo tullu sillai, että niin, et menee tiettyyn kellonaikaan viimistään nukkuun, että herää sitten tiettyyn kellonaikaan aamulla ja pääsee tiettyyn kellonaikaan töihin. Sillai mul on positiiviseen suuntaan.

6.1.3 ”Mä kuulun yhteen suureen perheeseen täällä”

Haastatellut kuvasivat ennen kuntouttavaan työtoimintaa osallistumista ollutta sosiaalista elämäänsä sekä ihmissuhteita melko huonoiksi. He kertoivat, ettei sosiaalisia piirejä oikeastaan ollut tai että niitä oli vähän ennen kuntouttavaan työtoimintaa osallistumista. He kuvasivat sosiaalisuuden rajoittuvan lähinnä perheeseen ja että ystäväpiiri oli suppea. Yhden mielestä sosiaalisista suhteista teki epätyytyttäviä myös se, että lähellä olevilla ihmisillä oli samanlaisia ongelmia kuin itsellä. Kaksi haastatelluista kuvasi ennen kuntouttavaa työtoimintaa ollutta epätyytyttävää ihmissuhdetilannetta näin:

No se (sosiaalinen elämä) oli vähän semmosta, että vois oikeastaan kysyä sitä, että oliko sitä ollenkaan.

No en mä nyt tiää, aika kehoja. Kännisten ihmisten ja juopuneiden. Ei siin paljon oikein ketään ollu. Ei ollu oikeen ketään järki-ihmistä siinä.

Asiakkaiden puheissa kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisen myötä tilanteen kuvattiin kuitenkin parantuneen huomattavasti. Juuri sosiaalisten suhteiden saamisen ja ylläpitämisen merkitys korostui ehkä eniten kaikista kuntouttavan työtoiminnan positiivisista vaikutuksista aineistossamme. Muiden kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien henkilöiden kuvattiin olevan ymmärtäviä ja luotettavia. Sosiaaliset tilanteet, kuten keskustelut ja yhteinen tekeminen, nähtiin positiivisena asiana. Yksi haastateltu kuvasi työkavereiden ja sosiaalisen kanssakäymisen merkitystä kuntouttavassa työtoiminnassa näin:

Ihanat työkaverit täällä on. Ymmärtäväisiä. En oo valehdellu pätkääkään niille, että missä mä oon viikon verran ollu tai joutain mitä mä oon viikon verran tehny, jos mua ei näy. Ne tietää kaiken. Ja siltikin ne jaksaa, on jaksanu kattoo mua.

Haastateltavista yksi kertoi myös tapaavansa muita kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita vapaa-ajalla. Hän koki saaneensa uuden kaveripiirin, johon kuulua ja jonka kanssa tehdä asioita. Hän kertoi asiasta seuraavasti:

Et nyt kun on täällä ollu niin tääl on kavereita keiden kanssa mä niinkun siviilissä tai siis töiden jälkeenkin tapaillaan ja niin pois päin, että niin mä oon sillai aika hyvin saanu verkostoitua kaveripiirin uudestaan.

Ihmisten kohtaaminen ja heidän kanssaan seurustelu koettiin mielekkäänä. Tyypillisiä hyväksi ja mieleisiksi koettuja vuorovaikutustilanteita, joista haastateltavat kertoivat, olivat työn lomassa ja tupakkatauolla käytävät keskustelut.

Emmä tiedä. Et kun tääl on kiva käydä. Saa höpöttää ihmisten kaa puuta heinää tupakalla ja töitä tehdessä ja kaikkee.

Lisäksi yksi haastatelluista korosti erityisesti sitä, että oli saanut uusia kavereita, jotka eivät käytä alkoholia, koska kaikki aikaisemmat suhteet olivat pääosin rakentuneet sille, että yhteinen ajanviette oli alkoholin juominen. Yhteyttä uusiin ihmisiin eli muihin kuntouttavassa työtoiminnassa käyviin henkilöihin hän kertoi pitävänsä esimerkiksi Facebookissa ja Whatsappissa.

Sillei viestitellään mut ei sen kummemmin, että ei olla niinku työajan ulkopuolella niinku yhdessä, mutta viestitellään facen kautta ja whatsappin kautta ja ihan satunnaisesti silloin tällöin.

Yksi haastatelluista kuvaili myös kuntouttavan työtoiminnan ansiosta kehittyntä laajempaa yhteisöön kuulumisen tunnetta niin, että hän koki kuuluvansa yhteen suureen perheeseen osallistuessaan kuntouttavaan työtoimintaan. Hän kertoi kuntouttava työtoiminnan olevan merkittävä osa hänen elämänsä.

Kyl se (kuntouttava työtoiminta) merkitsee mulle todella paljon. Sillai, että niin mä koen sillai, että mä kuulun yhteen suureen perheeseen täällä. Se on niinku aika, aika tärkeä ihmiselle mun mielestä.

6.1.4 ”Tärkeitä se on ihmiselle - - kuulua yhteiskuntasysteemeihin”

Eräs haastateltava toi esiin laajemmin yhteiskuntaan kuulumisen tunteen vahvistuneen kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisen myötä. Hän kertoi kuntouttavan työtoiminnan kautta päässeensä mukaan yhteiskunnan rakenteisiin. Tämän yhteiskuntaan uudelleen kiinnittymisen hän sanoi huomanneensa myös omassa virkeystilassaan. Hän pohti, että olisi voinut eristäytyä yhteiskunnasta ja muista ihmisistä vielä syvemmin, jos ei olisi aloittanut kuntouttavassa työtoiminnassa. Hän kuvaili tuntemuksiaan seuraavasti:

Ihan siinä niinku oikeestaan ittekin huomas, että henkisesti virkistyny sillai, että niin on tavallaan niinku jotain merkitystä elämälle. Että niin, jälkeinpäin miettinyt sitä monesti, että aika tärkeitä se on ihmiselle kuitenkin kuulua yhteiskuntasysteemeihin mukaan.

Et näin jälkeinpäin, kun mä mietin, niin mä olin aika kiikun kaakun sillai, ettei musta ois tullu sellanen niinku syrjäytyne ihminen.

No kaikki suurin on varmaa se, että niin tota mm tuntee taas vähä niinku kuuluvansa yhteiskunnan osaseks.

6.1.5 ”Jotain tekemistä, ettei jää kotiin murehtimaan tai ryyppäämään”

Kuntouttavan työtoiminnan nähtiin tuovan sisältöä elämään ja päiviin mielekästä tekemistä. Kaikki haastatellut kokivat kuntouttavassa työtoiminnassa olevat työtehtävät mielekkäiksi ja tarpeeksi monipuolisiksi. Tekemisen nähtiin aktivoivan ja pitävän pois huonoista asioista, kuten päihteiden käytöstä. Mielekkään tekemisen tärkeyttä kuvattiin muun muassa näin:

Pääasia et on jotain tekemistä, ettei jää kotiin murehtimaan tai ryyppäämään tai tälläst vastaavaa.

Yksi haastatelluista pohti tämän hetkisen tilanteen lisäksi sitä, että vielä parempi olisi varsinainen palkkatyö. Hän koki olevansa sellaisessa kunnossa, että pärjäisi hyvin kokopäivätyössä. Hän kuvasi kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisen myötä tapahtunutta muutosta sekä tilannettaan näin:

Tottakai se muuttu (elämä), että aika menee paremmin ja on kiva, kun saa jotain tehdä, mutta tottakai sitä mielellään tekis semmosta, että sais niinku oikeesti palkkaa, että mä itestäni tiedän, et mä oon hirveen ahkera ja tunnollinen niin pärjäisin kyllä jossain muuallakin.

Mielekkään tekemisen lisäksi kuntouttavan työtoiminnan työntekijöiden merkitys asiakkaille tuli ilmi aineistosta. Kaksi haastateltavista piti tärkeimpänä työntekijän ominaisuutena sitä, että työntekijä ymmärtää asiakkaan tilanteen ja kohtelee kaikkia tasa-arvoisesti erilaisista taustoista huolimatta. Tällä ymmärsimme haastateltujen tarkoittavan sitä, että asioista voi sopia oman elämäntilanteen mukaisesti ja että työntekijät eivät tuomitse, vaikka jotkut asiat eivät menisi aina hyvin. Haastateltavat kertoivat saaneensa myös muita neuvoja työntekijöiltä. Näitä olivat esimerkiksi neuvot virastoasioiden hoitamiseen.

Yksi haastateltavista kuvasi, että ohjaajan tulisi ymmärtää tilannetta, jossa kuntouttavan työtoiminnan asiakas on väsynyt tai ei jaksaisi tehdä töitä. Hän kertoi huomanneensa, että niinä päivinä, kun häntä ei huvita tehdä töitä, hänen ei tarvitse niitä tehdä, vaan hoitaa ne esimerkiksi seuraavana päivänä. Haastateltava vertasi tilannetta normaaliin palkkatyöhön, jossa voi tällaisessa tilanteessa joutua irtisanotuksi.

- - Ja just se, että jos ei mua nyt huvita tehdä töitä, niin mä voin vaan olla ja jutustella, mut sitten huomenna niin mä teen kahen päivän eestä töitä. Ettei oo sillai niinkun, ei oo pakko niinkun työmaalla siis oikeissa töissä on pakko tehdä töitä. Jos et halua saat sitten perjantaina viimeistä tiliä käteen. Et ei oo niinkun sillai niinkun.. onhan tässä tietynlainen tulosvastuullisuus kuitenkin, mutta niin ei oo semmonen niinkun pakkotekemisen meininki. Et on sillai. Saa rennosti ottaa. Et jos ei mua nyt niinkun huvita tehdä, niin tee sitten huomenna.

Eräs haastateltu kertoi esimerkkinä hyvästä työntekijästä ja asiakkaan ymmärtämisestä omakohtaisen kokemuksen. Hän kertoi oman ohjaajansa ymmärtäneen häntä tilanteessa, jossa oli ollut pitkään poissa työtoiminnasta. Kun hän pitkän poissaolon jälkeen oli taas tulossa työtoimintaa, hänet otettiin takaisin ja ymmärrettiin vaikeita aikoja. Haastateltu kertoi asian näin:

- - Vaikka se onki päihdetyöntekijä, ni se on ymmärtäny nää mun poissaolot, että se ei oo ikinä niinku tuominnu. Että aina on potkinu eteenpäin. Ja joskus on ollu semmonen, kun lähtee töihin niitten poissaolojen jälkeen, niin kerrankin mä soitin (ohjaajalle) sitten, että näin taas kävi. Mä olin aina joka aamu kyllä ilmottanu sille, että en oo tulossa, en oo tulossa. Mutta sitte kerran mä sitten soitin, että vieläks te huolitte mua sinne, että mä oisin taas tulossa. Ja sano, että ne morkkikset saa jäädä kotio, et aina oot tervetullu. Et näitä sattuu jokaiselle.

6.1.6 ”Ilman tätä niin mua ei ehkä ois ollenkaan”

Kuntouttavan työtoiminnan merkitys ja tärkeys tuli esille myös vastauksissa, joissa haastateltavat vastasivat siihen, minkälaista he ajattelisivat elämänsä olevan, jos eivät olisi osallistuneet kuntouttavaan työtoimintaan. Vastaukset olivat melko lyhyitä, mutta niistä huomasi selkeästi, että kuntouttavalla työtoiminnalla on ollut monenlaisia syrjäytymistä ja huono-osaisuutta ehkäiseviä vaikutuksia. Ilman työtoimintaan osallistumista haastateltavat kuvasivat pääosin, että heidän elämänsä pyörisi luultavasti paljon päihteiden ympärillä eikä toimivaa päivärytmiä olisi.

Kolme haastatelluista kertoi, että ilman kuntouttavaan työtoimintaan osallistumista heidän elämänsä todennäköisesti pyörisi pääasiassa alkoholin ympärillä. Kuntouttavasta työtoiminnasta saadulla avulla koettiin olevan merkitystä. He kuvasivat ajatuksiaan seuraavasti:

Mää tuskin tekisin mitään muuta, ku oisin tuola jossain kiljijengissä mukana. Näin mä ajattelisin, et mä tuskin oisin itte ilman niinku apuja tässä tilanteessa.

Joko mä lojuisin jossain sängyn pohjalla tai sit mä viettäisin jossain kapakoissa sen päivän.

Ryyppäisin aamusta iltaan ja olisin missä millonki luultavasti.

Yksi haastateltavista korosti kuntouttavan työtoiminnan pelastaneen hänet vääränlaisiin porukoihin ajautumiselta. Hän myös koki, että hän ei välttämättä olisi enää hengissä ilman työtoimintaa. Hänen mukaansa kuntouttava työtoiminta on pitänyt yllä hänen mielenterveyttään.

Ilman tätä niin mua ei ehkä ois ollenkaa. Sanotaan näin, että mä oisin lähteny aika rajuihin porukoihin, mutta tää paikka on pitäny mut ees vähäsen järjissä. Itse asias paljonki.

Eräs haastateltavista arveli, ettei olisi voinut jäädä vain kotiin toimettona, vaan olisi luultavasti jossain muualla tekemässä jotakin. Hän olisi hakeutunut muuhun toimintaan mukaan tai jatkanut töiden etsimistä. Hän pohti asiaa näin:

Emmä osaa sitä kyllä sanoa. Emmä kyllä ainakaan sillai pysty oleen, et mä oisin koko ajan kotona. Voi olla, että oisin jossain [paikan nimi] tai [paikan nimi] keittiöllä tai... että en ois jääny kotiin siltikään.

6.2 Asiakkaiden näkemykset kehittämisestä

Opinnäytetyössämme tutkimme kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuuden lisäksi asiakkaiden toiveita ja näkemyksiä kuntouttavan työtoiminnan

kehittämisestä. Suurimmassa osassa haastatteluista esille tuli vahvimmin erilaisten ryhmätoimintojen ja retkien järjestäminen. Myös yksittäisiä toiveita toiminnan kehittämiseksi esitettiin.

6.2.1 ”Tähän ei tartte sillai - - mitään erikoisempaa lisätä”

Kysymykset kuntouttavan työtoiminnan kehittämistä vaikuttivat haastelluille melko haastavilta aluksi. Moni heistä sanoi, ettei oikein osaa sanoa mitään. Yksi haastatelluista koki, ettei muuttaisi kuntouttavassa työtoiminnassa mitään. Hän piti työtoimintaan osallistumista välietappina ja ponnahduslautana eteenpäin seuraavaan vaiheeseen elämässä.

Nyt on kyllä aika paha kysymys tota mm... mä en oikein osaa tohon sanoo sillai mitää... kun välttämättä tähän ei tartte sillai niin, niinkun mitään erikoisempaa lisätä, kun mä koen jotenkin tää on niinku tavallaan sellanen pieni ponnahduslauta, mistä noin niinkun... niin kun mäkin nytte niin tota ponnahdin sinne uravalintapsykologille, niin se on sitten taas niinkun sen portaan heiniä hoitaa sitä asiaa eteenpäin, että taas pääsee seuraavalle askelmalle. Et mä... mun mielest tää on iha hyvin sillai, että niin kuitenkin, ettei tää välttämättä mun mielest tartte mitään erikoista lisää. Että niin... tää on semmonen niinku pieni välietappi tässä tietyssä kohtaa, et mun mielest siihen ei niinku kauheesti kannata enempää sillain niinkun öö.. lisää ympätä, koska täältäähän se tavallaan sitten niinkun ohjataan taas eteenpäin seuraavaan pisteeseen.

Yksi haastateltava ei kertonut, mitä kehitettävää hänen mielestään kuntouttavassa työtoiminnassa olisi, sillä hän koki, että esteenä kehittämiselle olisi taloudellinen tilanne. Hän pohti tilannetta näin:

Kaikilla varmaan ois jotain kehitettävää. Monesti tuntuu näissä olevan, että on rahasta kiinni jos jotain tarttis niinku hankkia taikka jotain.

6.2.2 ”Niin toisella puolen seinää ei oo juurikaan kellään töitä”

Kaksi haastatelluista kertoi työtehtäviin liittyvistä kehittämisajatuksista. Yksi huolista liittyi kahvinkeittoon ja siivoukseen osallistuvien henkilöiden määrään. Haastateltava oli sitä mieltä, että niihin tarvittaisiin lisää teki-jöitä.

Niin jos nyt niinkun työ ja tässä jaksamisesta on, niin meitä on hirveen vähän tossa kahvinkeitossa ja tossa siivoushommassa porukkaa. Et siihen pitäis saada kaks ihmistä saada. En

tiedä, mistä johtuu et kukaan ei halua tulla sinne. Kyllä (ohjaaja) on laittanu hakemuksia tonne, mut ei. Kaikki menee vaan kirppikselle.

Haastatteluissa tuli ilmi myös huoli siitä, että mihin suuntaan kuntouttavan työtoiminnan työtilanne on menossa. Eräs haastateltava kertoi, että he olivat huomanneet jossain vaiheessa töiden kasaantuvan ja sitten taas olevan päiviä, jolloin ei oikein mitään työtehtäviä ollut tarjolla. Toiveena oli, että työtehtäviä olisi tasaisesti. Eräs haastateltu pohti epävarmalta tuntuvaa työtilannetta seuraavasti:

No semmonen asia nyt tulee päällimmäisenä mieleen, että vähän niinku pelottaa, että alkaako tää homma niinku hii puun. Kun mitä tossa on seurannu, niin tuolla toisella puolen seinää niin siellä ei oo juurikaan kellään töitä. Tai sitten no syksyllä oli sillei hassusti, että töitä oli, mutta kuulemma tuli niinkun kertarysäyksellä kaikki yhtä aikaa. Sitten tuli semmonen odottelujakso ja taas semmonen sitten humps. Et sillai et voisko... mä en tiä... ehkä se ei onnistu, mutta... ois ehkä hyvä sillai, että koittais saada niinku jatkumon siihen että. Mä luulen, et se ois aika mielenkiintosta sillain niinkun niille työntekijöille siellä toisella puolen että tota. Nii, mut mä en sillai tiedä asiasta mitään sen kummemmin, mut semmonen vaan tullu tossa mieleen, kun on kuunnellu noitten tyyppien jutustelua.

6.2.3 ”Yhteisiä reissuja, jos pääsis halvalla johonkin”

Haastatelluilta tuli monenlaisia ideoita, jotka liittyivät jollain tapaa yhteiseen tekemiseen. Jo olleina tai hyvin toimivina yhteisinä hetkinä muuttamat pitävät muun muassa tietokilpailuja sekä elokuvien katsomista. Niiden rinnalle toivottiin muun muassa grillausta ja pelien pelaamista.

Osa haastatelluista kuitenkin huolestutti muiden asiakkaiden sitoutumattomuus järjestettyihin toimintoihin. Yhtä haastateltavaa ihmetytti se, että ihmiset eivät ole halukkaita osallistumaan yhteisiin tapahtumiin. Hän pohti, että epäaktiivinen osallistuminen vaikuttaa myös työntekijöiden motivaatioon järjestää asiakkaille toimintaa. Hän kuvaili tilannetta näin:

Eniten mua on se surettanu, että täällä ku jotain niinku järjestetään niin siihen niin hirveen vähän osallistutaan mihinkään. Niin se, varmaan siinä menee sitte, et mitä sitä mitään järjestää, ku ei kukaan niinku halua tulla mihinkään. Mä ihmettelen sitä, että miksei ihmiset halua osallistua kaikkiin juttuihin mitä vois olla niinku ylimäärästä.

Toinenkin haasteltava pohti, että asiakkaiden osallistumattomuus voi johtaa siihen, että myös työntekijät väsyvät järjestämään aktiviteetteja. Hänen mielestään työtoiminnan asiakkaiden pitäisi muuttaa asenteitaan ja olla aktiivisempia osallistumaan, jotta enemmän toimintaa järjestettäisiin.

Et mä en tiä toisaalta jotain ehkä vois olla, mut se vaatis toisaalta sitten taas öö.. meiltä asiakkailta.. voiskoha sitä sillai sanoo, tietynlaista sitoutumista, koska siinähän käy hyvin äkkiä sillai niin tota, et kun näitä järjestetään ja ihmiset ei osallistu, niin siinä jo ollaan jossain vaiheessa ihan väkisten niin ihmiset, niin kun nää työntekijät täällä, niin kokee että sen että plaah mitä sitä järjestää, kun ei kukaan niinku osallistu siihen.

Mahdollisena ratkaisuna haastateltava näki jonkinlaisen yhteisen keskustelun järjestämisen. Hänen mielestään näin lisättäisiin työtoiminnan asiakkaiden sitoutumista yhteisiin toimintoihin ja ymmärrystä siitä, millainen tilanne on nyt. Hän pohti keskustelun järjestämistä näin:

Et semmonen tietynlainen sitoutuminen puuttuu ihmisiltä, että ehkä siihen vois käydä jonkun keskusteluiltapäivän tai jottai, tai että ihmiset ymmärtäs sen, että kun jotain järjestetään, niin pitäs myös sitten osallistuakin niihin.

Eniten toivotuksi yhteiseksi tekemiseksi kuitenkin nousi toive jonkinlaisista retkistä. Tarkemmin retkistä kysyttäessä haastateltavat eivät oikein osanneet sanoa, minkälaisia tai mihin retkiä haluaisivat. He kuitenkin määrittelivät, että retkikohteisiin tulisi päästä halvalla ja kuljetus voisi järjestyä esimerkiksi linja-autolla. Ehdotuksina retkikohteeksi mainittiin muun muassa jonkin toisen paikkakunnan kauppakeskus. Kaksi haastelluista kuvasi retkitoiveitaan seuraavasti:

Jotain yhteisiä reissuja, jos pääsis halvalla johonkin. Retkiä tai mitä täällä ny kaikkee tämmöstä

No vähän niinku pois [paikkakunta]. Siis oikeen, että pääsis linja-autolla jonnekin. Me tässä yhtenä kertana käytiin niin tuol [paikkakunta]. Eli just siel [järjestö] pääpaikalla. Eli päästiin niinku oikeesti vähän [paikkakunta] pois. Nyt ei oo pitkään aikaan muutenkaan tehty näitä ulkoiluretkiä mikkä on tässä [paikkakunta] alueella . . . Jonnekin kauppakeskukseen jonnekin emmä tie mutta. Nii. No, mutta ei oikein. No, mutta rahotuskin on semmonen, että varmaan estää.

6.2.4 ”Joskus kyselis, että miten jaksat ja miten voit tai jotain”

Kysyttäessä, millaista tukea haastateltavat kaipaisivat tai tarvitsisivat, yksi haastateltava oli epävarma siitä, saako paikassa edes minkäänlaista tukea.

No emmä tiä saaks täältä tukee.

Kahdessa haastattelussa nousi esiin kannustuksen ja voinnin kysymisen kaipuu. Ohjaajien toivottiin kannustavan työpäivien aikana sekä olevan enemmän läsnä.

Mitähän tohon vois sanoo. Jotain kannustusta.

En mä osaa sanoo. Siis että ne välillä joskus kyselis, että miten jaksat ja miten voit tai jotain.

Myös säännöllisten yksilökeskustelujen tarve tuli esille kahdessa haastattelussa. Toinen haastateltavista arveli, että yksilökeskustelut voisivat olla tarpeellisia ja merkittäviä kuntouttavassa työtoiminnassa käyville henkilöille. Hänen mielestään jokaisen tulisi päästä kunnolla keskustelemaan omista asioistaan.

Ehkä semmonen olis mun mielestä ehkä mitä on seurannu tota porukkaa, niin varmaankin olis ehkä parempi kaikkien niinku avautua, luulisin.

Yksi haastateltavista ei toivonut säännöllisiä keskusteluja oman ohjaajan kanssa, koska hän koki, että voi mennä koska vain, kun siltä tuntuu, juttelemaan ohjaajansa kanssa. Hän kuvasi omaa näkemystään yksilökeskusteluista näin:

Ei ku tääl on just nää jokainen ohjaaja niin niitten kaa vois tota. Tai voi. Emmä haluu säännöllistä semmost, kun se taas tuntuu, että se niinku liikaa mun elämäni haittais ja kun mä haluan mennä silloin jutteleen, kun mulla sitä asiaa on.

6.2.5 ”Noi sossun ihmiset vois käydä täällä enemmän”

Haastatteluista nousi esille myös yksittäisiä ehdotuksia toiminnan kehittämiseksi. Eräs haastatelluista toivoi sosiaalityöntekijöiden ja työ- ja elinkeinopalvelujen työntekijöiden säännöllisiä käyntejä.

No mun mielestä noi sossun ihmiset vois käydä täällä enemmän. Ja työkkärin ihmiset. Nehän ne vois käydä niinku kerran kuussa.

Kysyttäessä, millaisia käyntejä haastateltava toivoisi edellä mainittujen henkilöiden tekevän, hän kertoi heidän osaavan paremmin neuvoa ja kertoa, millaista työtä olisi mahdollista hakea. Hän kuitenkin mietti muiden kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden halukkuutta tällaisiin vierailuihin.

Viimeks käytiin tuolla työkkärissä, niin siellä oli [sosiaalityöntekijä], sossu, kun ne yrittää kamalasti, et mä en niinku kuulu tänne, et mun paikkani sais joku joka sitä tarvii, mutta kyllä mäkin haluan olla jossain. Niin niin siellä aina katotaan jotain, sitte että missä olis työpaikkoja ja blaa blaa blaa ja ne on mun mielestä ihan ok juttuja ja sen jälkeen on aina tullukin monta paikkaa, mihin on sit saanu hakee, mutta kun ei oo natsannu. Et kyl ne enemmän tietää neuvoo sieltä kautta, ku itsenäisesti ruveta niitä. Mut emmä sitte tiedä näistä muista ihmisistä, että haluuks niiistä kukaan töihin.

Kahvitaukojen välipalavaihtoehtoihin toivottiin lisää valinnanvaraa. Toivomuksissa oli terveellisempi vaihtoehto leipien ja viinereiden tilalle, esimerkiksi salaatti.

Salaatti vois olla semmonen, kun leivät on yleensä päivällä, ni aamupäivällä ni salaatti vois olla. Jompikumpi salaatti tai leipä.

Yksi haastateltavista ehdotti autottomien kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden kuljettamista hoitamaan virastoasioita kaupungin keskustaan, varsinkin talvisin. Hän ajatteli, että työntekijöitä voisi kuljetuksia varten olla yksi tai kaksi.

Kyllä tota semmosta et käyttäis tuol kylillä kun. Nytki kun on talvi, niin mä käytän pyörää. Niin sen kaa saattaa mennä tuol nurin ja sen jälkeen saattaa käydä vähän hassummin. Ni ne käyttäis niinku asioilla. Et ois yks kaks semmosta henkilöä jotka. Et toinen aina, kun on vapaa, ni hoitaa näitten toisten asioita tällai näin.

Myös kuntosalireissuihin toivottiin kyydityksen palauttamista. Haastateltavan puheista selvisi, että aikaisemmin muutaman kilometrin päässä olevalle kuntosalille kyyditys järjestyi ohjaajien toimesta, mutta se lopetettiin muiden kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden valitusten vuoksi. Haastateltava ajatteli, että kuntosalille osallistuisi enemmän ihmisiä, jos sinne järjestettäisiin yhteinen kuljetus toimipaikan autolla.

Siihen se yritys mun mielestä (osallistuminen kuntosaliin) loppu, ku toiset rutisi, että noita kuskailaan ja kuskataan ja olis ne itekin voinu lähtee mukaan (kuntosalille). Mut se menee siihen kateuteen aina se, joku aina valittaa jostain. Varmaan joo, varmaan siellä kävis enemmän ihmisiä, jos se olis sillä tavalla, että ja alkuun olikin, että oli kyyti sinne ja sitte haettiin pois sieltä. Sen jälkeen, kun se loppu se kyyditys et

kaikki menee omilla jutuilla sinne ja tulee sitte töihin sen jälkeen aamulla, niin se vaan ihmeellisesti se porukka pieneni heti samantien.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa lisää tietoa kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksesta siihen osallistuvien elämään sekä tuottaa yhteistyötoimijalle tietoa siitä, miten asiakkaat kehittäisivät kuntouttavaa työtoimintaa. Tässä luvussa esittelemme tutkimuksen johtopäätökset ja vertaamme niitä aikaisemmin tehtyihin tutkimuksiin sekä pohdimme opinnäytetyöprosessiamme ja kuntouttavaa työtoimintaa.

7.1 Johtopäätökset

Teemoittelun periaatteella tehdyn analyysin avulla tutkimusaineistosta muodostui selvästi toistuvia aiheita. Näistä suurimpina nousivat esille kuntouttavan työtoiminnan positiiviset vaikutukset asiakkaiden päihteiden käyttöön, vuorokausirytmiin, sosiaalisiin suhteisiin ja osallisuuteen.

Pasma ja Päckilä (2011) totesivat omassa tutkimuksessaan asiakkaiden päihteiden käytön vähentyneen kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisen jälkeen. Myös tässä tutkimuksessa saimme samansuuntaisia tuloksia. Suurin osa haastatelluista kertoi päihteiden käytön aikaisemmin haitanneen jonkin verran elämää, mutta vähentyneen kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisen myötä. Tutkimuksessamme kävi ilmi, että päihteiden käyttöön liittyivät hyvin vahvasti muut ihmiset, esimerkiksi puoliso tai kaveriporukka. Kuntouttavan työtoiminnan myötä haastateltavat saivat sellaisia sosiaalisia suhteita, joihin ei liittynyt alkoholi. Tämä tuki heidän päihteiden käyttönsä vähentymistä. Pelkästään se, että haastateltaville tuli jotain muuta tekemistä, auttoi siinä, ettei kaikki aika kulu alkoholin tai muiden päihteiden parissa. Kukaan ei kuitenkaan ollut luopunut kokonaan päihteiden käytöstä. Suurin osa myös arveli, että jos he eivät olisi osallistuneet kuntouttavaan työtoimintaan, heidän elämänsä pyörisi luultavasti alkoholin ja kapakoissa kiertelyn ympärillä. Kuntouttava työtoiminta siis vaikuttaa merkittävästi siihen osallistuvien ihmisten päihteiden käytön vähentymiseen.

Tutkimuksemme vahvistaa myös Pasma ja Päckilän (2011) näkemystä siitä, että kuntouttava työtoiminta edistää siihen osallistuvien normaalia vuorokausirytmää verrattuna työttömyysaikaan. Tulosten perusteella voimme todeta, että kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen kehitti ja paransi säännöllisiä elämäntapoja sekä teoriaosuudessa käsiteltyä ja kuntouttavan työtoiminnan yhdeksi tavoitteeksi määriteltyä elämän-

hallintaa. Ennen työtoimintaan osallistumista haastateltavista suurimmalla osalla oli epäsäännöllinen tai vääristynyt vuorokausirytm, joka korjaantui työtoiminnan alkaessa.

Tutkimuksemme tuloksista kävi ilmi, että kuntouttava työtoiminta vaikuttaa siihen osallistuvien sosiaaliseen elämään positiivisesti. Siinä on siis teorioosuudessa kuvatun sosiaalisen kuntoutuksen toimivia elementtejä. Kuntouttavassa työtoiminnassa syntyy uusia ihmissuhteita ja vertaistuki mahdollistuu muiden samassa tilanteessa olevien kanssa. Työtoiminnan kautta asiakkaat ovat saaneet luotua sellaisia suhteita, jotka koetaan luotettaviksi ja sellaisiksi, että heitä ei tuomita. Sosiaalinen toiminta, kuten keskustelut ja yhteinen tekeminen, ovat tärkeä osa kuntouttavaa työtoimintaa. Kuitenkaan kaikki eivät koe kuntouttavassa työtoiminnassa solmittuja ihmissuhteita välttämättä sellaisiksi, että ne jatkuisivat myös vapaa-ajalla.

Kuntouttava työtoiminta voi myös tukea laajempaa yhteiskuntaan kuulumisen tunnetta ja lisätä sitä. Osallisuuden tunteet lisääntyvät, kun ihminen pääsee mukaan yhteisöön ja sen toimintaan sekä vaikuttamaan heitä itseään koskeviin asioihin. Nämä toteutuvat tutkimuksemme perusteella kuntouttavassa työtoiminnassa ja tällä on siis selvästi suuri vaikutus syrjäytymisen ehkäisyssä.

Lisäksi kuntouttavan työtoiminnan ohjaajien merkitys tuli ilmi tutkimukssessamme. Tärkein ominaisuus ohjaajalla on, että hän ymmärtää asiakkaan yksilöllisen tilanteen ja kohtelee kaikkia tasa-arvoisesti erilaisista taustoista huolimatta. Se, että ohjaaja on aidosti kiinnostunut asiakkaan jaksamisesta, toteutuu niin, että käytännön järjestelyjä voidaan muokata ja asiakas saa tarvitsemaansa tukea ja ohjausta.

Tutkimuksemme perusteella kuntouttavan työtoiminnan kehittämisessä voidaan nähdä kolme eri osa-aluetta: työtehtäviin liittyvä, yhteiseen tekemiseen liittyvä ja yksilöohjaukseen liittyvä kehittäminen. Työtehtäviin liittyen tulisi kiinnittää huomiota siihen, että työtehtäviä on sopivassa suhteessa työntekijöiden määrään. Asiakkaiden näkökulmasta olisi mielekkäintä, että työtehtäviä olisi tasaisesti ja työn jatkuvuus olisi varmaa. Työtehtävien tasaisuus tulisi turvata niin, että pidettäisiin huoli siitä, että esimerkiksi urakatöitä tulisi tasaiseen tahtiin. Näin työviikkoihin ei tulisi odottelujaksoja.

Yhteinen tekeminen työtoiminnassa on tärkeää. Toimiviksi todettuina aktiviteetteinä pidetään tietokilpailuja, elokuva-iltapäiviä ja kuntosalia. Niiden rinnalle tulevaisuudessa voisi järjestää grillausta, pelien pelaamista ja retkiä. Asiakkaille olisi mielekästä päästä käymään oman paikkakunnan ulkopuolella ja tutustumaan uusiin paikkoihin. Retkikohteena voisi olla esimerkiksi jokin toisella paikkakunnalla sijaitseva ostoskeskus. Retkien lisääminen oli selvästi suosituin kehittämis ehdotus. Työvoimapaalveluiden ja sosiaalityön asiantuntijoiden tekemät vierailut ja tietoiskut ovat toivottuja ja

voisivat olla hyödyllisiä. Ohjaajien tulisi kiinnittää huomiota siihen, että aktiviteetteja järjestettäessä asiakkaiden sitoutuminen niihin olisi aktiivisempaa. Sitoutumishalukkuutta voisi lisätä esimerkiksi järjestämällä kuljetus kuntosalille. Myös kuljetuksien järjestäminen paikkakunnan sisällä auttaisi asiakkaita muun muassa omien virastoasioidensa hoitamisessa. Yhteisen ryhmäkeskustelun pitäminen kaikkien työtoiminnassa olevien asiakkaiden kanssa voisi antaa mahdollisuuden kaikille tuoda omia mielipiteitään esille.

Yksilöohjausta tulisi kehittää niin, että ohjaajat antaisivat asiakkaille enemmän tukea. Käytännössä tuki voisi tarkoittaa kannustamista tai voimien kyseistä. Ohjaajien olisi myös hyvä olla enemmän läsnä työpäivien aikana. Yksilökeskustelujen mahdollisuutta tulisi tarjota asiakkaille, mutta säilyttämällä valinnanvapaus niihin osallistumisesta.

Yhteenvedon voidaan todeta, että kuntouttava työtoiminta tuo asiakkaiden päiviin mielekästä tekemistä ja parantaa heidän elämänlaatuaan. Kuntouttava työtoiminta toteuttaa siis sille asetettuja tavoitteita ainakin näiltä osin. Tekeminen työtoiminnassa on tarpeeksi monipuolista ja sen nähdään aktivoivan asiakasta. Etenkin sosiaalisten suhteiden muodostuminen ja vertaistensa yhteisöön kuulumisen ehkäisee syrjäytymistä ja vähentää päihteiden käyttöä. Kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuus ehkäisee huono-osaisuutta silloin, kun henkilö on jäänyt varsinaisen työelämän ulkopuolelle. Kuntouttava työtoiminta ei kuitenkaan vielä vastaa kaikkiin tarpeisiin, joten työtoimintaa järjestettäessä tulisi kiinnittää huomiota asiakkaiden toiveisiin ja näkemyksiin.

7.2 Pohdinta ja arviointi opinnäytetyöprosessista

Tutkimuksemme tarkoitus oli saada kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden ääni kuuluviin; millaisena he sen kokevat ja miten he sitä kehittäisivät. Tähän pyrimme kvalitatiivisella tutkimusotteella ja teemahaastattelulla. Teemahaastattelu sopi tutkimukseen hyvin, sillä asiakkaat saivat kertoa omista kokemuksistaan melko vapaasti rajattujen teemojen puitteissa. Pyrimme myös siihen, että työn tilaajayksikkö voi käyttää tätä tutkimusta kehittäessään kuntouttavaa työtoimintaa tulevaisuudessa.

Analysoidessamme tutkimustuloksia huomasimme, että kuntouttavassa työtoiminnassa työskenteleviltä ohjaajilta vaaditaan melko laajaa osaamista eri osa-alueilta. Jäimme pohtimaan, onko työntekijöillä riittävästi ammattitaitoa ja resursseja tehdä tällaista kuntoutustyötä. Varsinaisten työtehtävien lisäksi heidän tulisi mielestämme kiinnittää huomiota myös asiakkaiden psyykkiseen kuntoutukseen. Ajatellamme, että monella asiakkaalla voi olla haasteita muun muassa itsetunnon, mielenterveyden tai sosiaalisten tilanteiden kanssa, joten nämä voivat vaikuttaa myös työtehtävien tekemiseen tai ylipäätään kuntouttavaan työtoimintaan osallistumiseen. Kuntouttavassa työtoiminnassa olevien ohjaajien pätevyyttä on pohdittu myös Imagen sivuilla suosittua Uuninpankkopoika-blogia pitävä ju-

risti Sakari Timonen (2015a). ”Laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa” -blogikirjoituksessaan hän pohtii kuntouttavan työtoiminnan sosiaalipalvelullista luonnetta. Hän epäilee, että kuntouttavaa työtoimintaa järjestettäessä työntekijöitä on pikakoulutettu tehtäviinsä ja lain vaatimuksia ei täytetä.

Haastatteluita tehdessämme huomiomme kiinnittyi myös siihen, että viidestä haastateltavasta vain kahdelle oli heidän puheidensa mukaan tehty aktivointisuunnitelma. Tämä hämmästyttää meitä, koska kuntouttavasta työtoiminnasta laaditun lain mukaan aktivointisuunnitelma tulee laatia jokaiselle ennen kuntouttavaan työtoimintaan osallistumista. Haastattelujen pohjalta meille syntyi käsitys siitä, että aktivointisuunnitelmia, tai edes niihin kirjattuja tavoitteita, ei tuoda kuntouttavan työtoiminnan ohjaajien tietoon. Tällöin ohjaajat eivät pysty vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin. Vuoropuhelua aktivointisuunnitelman laatineiden ja kuntouttavan työtoiminnan yksikön välillä tulisi parantaa, jotta toiminta olisi tavoitteellista.

Mielikuvamme aktivointisuunnitelmien puuttumisen laajemmista ongelmista vahvistuvat löydettyämme Mila Vuorelan (2008) tekemän pro gradu -tutkielman, jossa tutkittiin sosiaalityöntekijöiden ja työvoimaviranomaisten välistä yhteistyötä aktivointisuunnitelman teossa. Tutkimuksesta käy ilmi, että resurssien vähäisyyden vuoksi aktivointisuunnitelmaa ei pystytä tekemään kaikille siihen oikeutetuilla työttömille. Ylen (2010) uutisten mukaan esimerkiksi Oulun kaupunki sai vuonna 2010 5,4 miljoonan euron sakot jätettyään vajaan kahden tuhannen pitkäaikaistyöttömän aktivointisuunnitelmat tekemättä.

Aikasemmin mainittu blogikirjoittaja ja juristi Timonen (2015b) toteaa ”Näin rikotaan lakia”-blogikirjoituksessaan, että kunnat sekä työ- ja elinkeinotoimistot eivät välttämättä tiedä, mitä kaikkea laki edellyttää aktivointisuunnitelman laatimiseen. Hän on blogissaan julkaissut myöhemmin poistetun äänitteen, josta kävi ilmi, että aktivointisuunnitelman laatiminen ei edennyt lain mukaan. Suunnitelmaan kirjattiin ne asiat, mitä työ- ja elinkeinotoimiston virkailija halusi, eikä asiakasta kuunneltu. Blogikirjoituksen lukemisen jälkeen olimme entistä hämmentyneempiä siitä, kuinka yleistä tällainen lainvastainen toiminta kunnissa on.

Tutkimuksemme tulokset eivät välttämättä ole yleistettävissä kovinkaan laajasti, sillä tutkimuksen kohteena oli vain yksi kuntouttavaa työtoimintaa järjestävä yksikkö. Koemme kuitenkin, että tutkimuksemme kuvaa hyvin tämän yksikön asiakkaiden kokemuksia työtoiminnasta. Tulevaisuudessa jatkotutkimuksena voisi olla laajempi tutkimus kuntouttavan työtoiminnan ohjaajien merkityksestä. Ohjaajien merkitys asiakkaiden kokemuksissa korostui tässä tutkimuksessa, joten mielestämme tätä olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin.

Kiinnostus kuntouttavaa työtoimintaa ja sen tutkimista kohtaan meillä molemmilla heräsi työharjoitteluiden kautta. Idea opinnäytetyön varsinaiseksi

aiheeksi nousi kuitenkin yhden harjoittelupaikan esimieheltä. Päätimme tehdä yhteisen opinnäytetyön, koska olimme opinnoissamme lähes samassa vaiheessa ja arvelimme myös kahden erilaisen näkökulman tuovan tutkimukseen laajuutta sekä tekoprosessiin tekemisen ja oppimisen jatkuvaa reflektointia. Myös tulevassa työssämme sosionomeina pääsemme työskentelemään yhteistyössä muiden kanssa ja refleктоimaan omaa sekä muiden näkemyksiä ja toimintatapoja.

Opinnäytetyöprosessissa opimme paljon kuntouttavasta työtoiminnasta sekä sen todellisista vaikutuksista asiakkaisiin ja yhteiskuntaan. Työmme teoriaosuutta varten muun muassa tutustuimme työttömyysturvaan, joka oli meille sisällöltään entuudestaan melko vieras. Tulevassa työssämme tulemme kuitenkin tarvitsemaan osaamista palvelujärjestelmästä ja etuuksista, joten näiden asioiden syvempi opiskelu oli tarpeellista. Kohtaaminen haastattelutilanteessa toi meille lisää varmuutta toimia vuorovaikutuksessa asiakastilanteissa. Kokemuksen kartuttaminen erilaisista tilanteista on aina vahvuus työskennellessä sosiaalialalla. Opinnäytetyöprosessi kokonaisuudessaan oli vaikuttava, opettavainen ja sopivan haastava kokemus.

LÄHTEET

- Arajärvi, P. (2011). *Johdatus sosiaalioikeuteen*. Helsinki: Talentum.
- Aromaa, A. (1995). Avauspuheenvuoro "Elämänhallinta" sosiaalipolitiikassa -tutkijaseminaarissa 18.1.1995 Kela-hallissa. Teoksessa R. Raitasalo (toim.) *Elämänhallintaa etsimässä*. Kansaneläkelaitos, sosiaali- ja terveyturvan katsauksia. 1996. Helsinki: Kelan omatarvepaino, 13.
- Boxberg, K (2016). Mihin valtion rahat menevät? Paljonko työttömyys maksaa? HS:n budjettiselvitys paljastaa. Haettu 15.2.2017 osoitteesta <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002879355.html>
- Dahler-Larsen, P. (2005). Vaikuttavuuden arviointi. Helsinki. Haettu 15.2.2017 osoitteesta https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/77071/vaikuttavuuden_arv.pdf
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (2016). Häme Työllisyyskatsaus elokuva 2016. Haettu 15.10.2016 osoitteesta <http://www.ely-keskus.fi/documents/10191/13352757/Ty%C3%B6llisyyskatsaus+elokuva+2016/794ee036-d6fa-4f75-9785-a97224cc1e19>
- Eurooppatiedotus (2016). EU:n talousarvio. Mistä EU:n budjetti koostuu?. EU:n budjetti. Perustietoa EU:sta. Haettu 6.4.2017 osoitteesta <http://www.eurooppatiedotus.fi/public/default.aspx?contentid=92787>
- European commission (n.d.). EU Programme for Employment and Social Innovation (EaSI). Employment, social affairs & inclusion. Haettu 6.4.2017 osoitteesta <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1081&langId=en>
- Harju, A. (2004). Järjestötoiminnan tietopalvelu – Osallistuminen ja vaikuttaminen. Osallisuus. Haettu 25.9.2016 osoitteesta http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/osallistuminen_ja_vaikuttaminen/osallisuus
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Järvikoski, A. (1996). Sisäinen elämänhallinta ja sosiaaliset paineet. Teoksessa R., Raitasalo (toim.) *Elämänhallintaa etsimässä. Sosiaali- ja terveyturvan katsauksia*. Helsinki: Kelan omatarvepaino.
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. (2011). *Kuntoutuksen perusteet. Näkökulmia kuntoukseen ja kuntoutustieteeseen*. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Kananen, J. (2008). *Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kansaneläkelaitos (2016). Työttömät. Haettu 29.9.2016 osoitteesta <http://www.kela.fi/tyottomat>

Kauppalehti (2016). Työttömyys huolettaa suomalaisia eniten. *Kauppalehti* 24.11.2016 Haettu 7.12.2016 osoitteesta <http://www.kauppalehti.fi/uutiset/tyottomuus-huolettaa-suomalaisia-eniten/35mw2MV2>

Keltikangas-Järvinen, L. (2008). *Temperamentti, stressi ja elämänhallinta*. Helsinki: WSOY.

Keskitalo, E. (2013). Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus. Teoksessa V., Karjalainen & E., Keskitalo, (toim.) *Kaikki työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa*. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 45–72.

Koistinen, P. (2004). Työttömyyden pitkä varjo. Pähkinöitä. Tampereen yliopisto. Haettu 17.10.2016 osoitteesta <http://www15.uta.fi/arkisto/sos-tut/hlokunta/koistinen/pahkina/juttu3.htm>

Kokko, K. (2005). Työttömyys ja psyykinen pahoinvointi: altistumista ja seurauksia. Teoksessa U., Kinnunen, T., Feldt & S., Mauno, (toim.) *Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet*. Keuruu: PS-kustannus.

Kortteinen, M. & Tuomikoski, H. (1998). *TYÖTÖN: Tutkimus pitkäaikais-työttömien selviytymisestä*. Helsinki: Tammi.

Kuntoutusportti (2016). Kuntoutujalle. Kuntoutuksen laottelut. Sosiaalinen kuntoutus. Haettu 23.9.2016 osoitteesta <https://kuntoutusportti.fi/kuntoutujalle/kuntoutuksen-jaottelut/sosiaalinen-kuntoutus/>

Labba, I. (2013). *”Siitä seuraa yllättävän paljon hyvää” Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden näkökulmasta*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Haettu 5.9.2016 osoitteesta https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64010/Labba_Inga.pdf?sequence=1

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189. Haettu 15.12.2016 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>

Lindqvist, T., Oksala, I. & Pihlman, M. (2001). *Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja*. Helsinki: Edita Prima Oy.

Marttila, K. & Ojanperä, J. (2011). *Kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuus. Tutkimus kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuudesta Seinäjoella*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Haettu 5.9.2016 osoitteesta

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/26094/Marttila_Kari.pdf?sequence=2

Metsämuuranen, J. 2007. *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteessä*. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nenonen, T. (2013). Tutkimustaustaa. Terveys- ja hyvinvointivaikutukset. Teoksessa R., Kokko, T., Nenonen, T., Martelin & S., Koskinen (toim.) *Työllisyys, terveys ja hyvinvointi – Paltamon työllistämismallin vaikutusten arviointitutkimus 2009–2013 Hankkeen loppuraportti*. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 63–66.

Nurminen, E. (2014). Työttömyyden vaikutus parisuhteeseen. Perheiaika.fi. Väestöliitto. Haettu 17.10.2016 osoitteesta <https://www.perheiaika.fi/Ty%C3%B6tt%C3%B6myyden%20vaikutus%20parisuhteeseen.pdf>

Närhi, K., Kokkonen, T. & Matthies, A.-L. (2014). *Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä*. Janus vol.22 (3) 2014, 227–244.

Palola, E. (2014). Euroopan unionin sosiaalipolitiikka. *Talous ja yhteiskunta – lehti*. 2/2014, 36–41. Haettu 6.4.2017 osoitteesta <http://www.la-bour.fi/ty/tylehti/ty/ty22014/pdf/ty22014Palola.pdf>

Pasma, K. & Päckilä, E. (2011). *Asiakkaiden kokemuksia Oulun työvoiman palvelukeskuksen kuntouttavasta työtoiminnasta*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Haettu 5.9.2016 osoitteesta https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/27883/Pakkila_Eeva.pdf?sequence=1

Puska, P. & Vaarama, M. (2013). Esipuhe. Teoksessa Kokko, R., Nenonen, T., Martelin, T. & Koskinen, S. (toim.) 2013. *Työllisyys, terveys ja hyvinvointi – Paltamon työllistämismallin vaikutusten arviointitutkimus 2009–2013*. Hankkeen loppuraportti. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos. Juvenes print – Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-980-0>

Riihinen, O. (1996). Elämänhallinta-käsitteen erittelyä ja ongelmia. Teoksessa R., Raitasalo (toim.) *Elämänhallintaa etsimässä. Sosiaali- ja terveys-turvan katsauksia*. Helsinki: Kelan omatarve-paino.

Rouvinen-Wilenius, P., Aalto-Kallio, M., Koskinen-Ollonqvist, P. & Nikula, T. (2011). Osallisuus osana tasa-arvoa. Teoksessa P., Rouvinen-Wilenius & P., Koskinen-Ollonqvist (toim.) *Tasa-arvo ja osallisuus väylä terveyteen*. Helsinki: Trio-Offset, 49–76.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Haettu 18.2.2017 osoitteesta

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Sosiaali- ja terveysministeriö (n.d.). Vastuualueet. Sosiaali- ja terveystalvet. Sosiaalipalvelut. Sosiaalityö. Haettu 4.10.2016 osoitteesta

<http://stm.fi/sosiaalityo>

Sosiaali- ja terveysministeriö (2014). Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen sekä 1.1.2015 voimaan tulevat kuntouttavan työtoiminnan lain muutokset. Haettu 27.9.2016 osoitteesta http://stm.fi/sv/artikkeli/-/asset_publisher/ordnande-av-arbetsverksamhet-i-rehabiliteringssyfte-och-andringar-i-lagen-om-arbetsverksamhet-i-rehabiliteringssyfte-som-trader-i-kraft-1-1-2015?_101_INSTANCE_yr7QpNmIjMjSj_languageId=fi_FI

Sutinen, T (2016). Suomi käyttää paljon rahaa työttömyysturvaan – työttöntyä kohden kustannukset korkeammat kuin Ruotsissa ja Saksassa. Haettu 15.2.2017 osoitteesta <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002902781.html>

Taipale, I (2013). Työttömät ja terveydenhuolto. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 21/2013. Haettu 17.10.2016 osoitteesta

<http://www.duodecimlehti.fi/lehti/2013/20/duo11324>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015). Hyvinvointi- ja terveyserot. Työllisyys. Haettu 3.10.2016 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/tyollisyys>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016a). Hyvinvointi- ja terveyserot. Osallisuus. Haettu 18.2.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016b). Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Aktivointisuunnitelma. Haettu 2.10.2016 osoitteesta

<https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/aktivointisuunnitelma>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016c). Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Kuntouttava työtoiminta. Kuntouttavan työtoiminnan sisältö. Palvelun luonne. Haettu 12.11.2016 osoitteesta

<https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-sisalto/kuntouttava-tyotoiminta-sosiaalipalveluna>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016d). Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Kuntouttava työtoiminta. Ilmoitus TE-hallinnolle. Haettu 2.10.2016 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta/ilmoitus-te-toimistolle>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016e). Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Asiakas. Haettu 2.10.2016 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/asiakas>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016f). Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Kuntouttava työtoiminta. Kuntouttavan työtoiminnan sisältö. Haettu 12.11.2016 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-sisalto>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016g). Päätöksenteko. Talous ja palvelujärjestelmä. Vaikuttavuus. Sosiaalityön vaikuttavuuden arviointi. Haettu 21.10.2016 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/paatoksenteko-talous-ja-palvelujarjestelma/vaikuttavuus/sosiaalityon-vaikuttavuuden-arviointi>

Tiainen, P (2000). Työttömyyden kustannukset 1990-luvun Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka-YP 65 (2000) : 3, 208-224. Haettu 18.2.2017 osoitteesta <http://www.stakes.fi/yp/2000/3/003tiainen.pdf>

Tilastokeskus (n.d.). Käsitteet. Pitkäaikaistyötön. Haettu 18.2.2017 osoitteesta www.stat.fi/meta/kas/pitkaaikaistyot.html

Timonen, S. (2015a). Laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa. 10.2.2015. Haettu 2.4.2017 osoitteesta <http://blogit.image.fi/uuninpankkopoikasakutimonen/2015/02/10/laadultaan-hyvaa-sosiaalihuoltoa/>

Timonen, S. (2015b). Näin rikotaan lakia. 17.4.2015. Haettu 2.4.2017 osoitteesta <http://blogit.image.fi/uuninpankkopoikasakutimonen/2015/04/17/nain-rikotaan-lakia/>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (n.d.). Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK) -ohje. Hyvä tieteellinen käytäntö. Haettu 2.2.2017 osoitteesta <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanto>

Työttömyyskassojen yhteisjärjestö (2016). Ansiopäiväraha. Haettu 29.9.2016 osoitteesta <https://www.tyj.fi/fin/ansiopaivaraaha/>

Valtioneuvosto (n.d.). 1. Työllisyys ja kilpailukyky. Hallituskauden tavoitteet painopistealueelle. Haettu 6.4.2017 osoitteesta http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/2778002/1_tyollisyys_kilpailukyky.pdf/bf64ce00-1d25-4ee8-9518-99515e837ba2h

Vilkkumaa, I. (2007). Kolme tapaa nähdä sosiaalinen kuntoutus. Teoksessa V., Karjalainen & I., Vilkkumaa (toim.) *Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen*. Vaajakoski: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 27–38.

Vuorela, M. (2008). *Sosiaalityöntekijöiden ja työvoimaviranomaisten välinen yhteistyö aktivointisuunnitelman teossa*. Pro gradu-tutkielma. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampereen yliopisto. Haettu 2.4.2017 osoitteesta <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/79243/gradu02621.pdf?sequence=1>

Vuorio, S. (1996). Mitä tarkoitamme puhuessamme elämänhallinnasta: Kadoksissa käsiteviidakossa. Teoksessa R., Raitasalo (toim.) *Elämänhallintaa etsimässä. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia*. Helsinki: Kelan omatarvepaino.

Vähätalo, K (1998). Työttömyys ja suomalainen yhteiskunta. Kansalaisyhteiskunta. Helsingin: Gaudeamus. Haettu 17.10.2016 osoitteesta http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/tyollisyys_ja_tyottomuus/tyottomuus_ja_suomalainen_yhteiskunta

Yle (2010). Työttömyys tulee kalliiksi Oululle. Yle uutiset 7.12.2010. Haettu 2.4.2017 osoitteesta <http://yle.fi/uutiset/3-5682203>

HAASTATTELUKUTSU

Hei,

Olemme kaksi sosiaalialan opiskelijaa Hämeen ammattikorkeakoulusta ja teemme tutkimusta opinnäytetyötämme varten. Tutkimuksemme tarkoituksena on selvittää asiakkaiden kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuudesta sekä heidän toiveitaan toiminnan kehittämisestä.

Haastatteleme kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita yksilöittäin. Haastattelu kestää noin 60min ja se nauhoitetaan. Kaikki nauhoitusmateriaali käsitellään ehdottoman luotamuksellisesti ja käsittelyn jälkeen nauhoitteet tuhoetaan asianmukaisesti. Meitä molempia haastattelijoita sitoo vaitiolovelvollisuus. Sinusta käy tutkimuksessa ilmi ainoastaan ikä ja sukupuoli, eli anonymiteettisi säilyy. Haastattelut tehdään ----- tiloissa.

Toivomme, että saamme kuulla kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden kokemuksia työtoimintaan osallistumisesta heidän itsensä kertomana ja omasta näkökulmastaan, miten se on vaikuttanut heidän elämäänsä sekä miten he toivoisivat toimintaa kehitettävän.

Jos sinulla tulee asiasta kysyttävää, vastaamme mielellämme.
Kiitos jo etukäteen!

Sini Hallenberg Aino-Maija Pyysing
sini.hallenberg@student.hamk.fi aino-maija.pyysing@student.hamk.fi

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

SUOSTUMUS HAASTATELTAVAKSI OSALLISTUMISESTA OPINNÄYTETYÖTÄ VARTEN

Täten annan luvan Sini Hallenbergille ja Aino-Maija Pyysingille käyttää haastatteluiden nauhoituksia ainoastaan tätä opinnäytetyötä varten. Nauhoitukset tulee tuhota asianmukaisesti kirjalliseen muotoon purkamisen jälkeen. Haastatteluista saatua kirjallista aineistoa saa käyttää myös muita tutkimuksia varten sillä ehdolla, että anonymiteettini säilyy kaikissa tilanteissa. Minusta saa käydä ilmi vain ikä ja sukupuoli niin tässä opinnäytetyössä kuin mahdollisissa muissa tutkimuksissa.

Osallistun haastatteluun vapaaehtoisesti ja minulla on oikeus keskeyttää haastattelu missä tahansa vaiheessa.

Päiväys

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Sini Hallenberg Aino-Maija Pyysing

TEEMAHAASTATTELURUNKO

1. Perustiedot:
 - Ikä
 - koulutus/työkokemus
 - työttömyyden kesto ennen kuntouttavaa työtoimintaa

2. Työtoiminta:
 - mitä kautta tuli työtoimintaan
 - osallistuiko aktivointisuunnitelman tekoon
 - mitä tavoitteita asetettiin
 - oliko motivoitunut aloittamaan
 - kuinka kauan ollut työtoiminnassa
 - kuinka monena päivänä viikossa
 - millaisia työtehtäviä ollut

3. Kokemus vaikuttavuudesta:
 - elämä ennen työtoimintaa (asuminen, kiinnostus työhön/opiskeluun, osallisuuden tunne, syrjäytyminen, terveys...)
 - mitä kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen muutti elämässäsi (vuorokausirytmä, kiinnostus työhön/opiskeluun, harrastukset, aktiivisuus, elämänhallinta/laatu, itsetunto...)
 - missä kuvittelisit olevasi nyt, jos et olisi tullut kuntouttavaan työtoimintaan

4. Kehittäminen:
 - miten työtoimintaa tulisi parantaa
 - mitä palveluita kaipaisit työllistymisen edistämiseksi
 - millaista ryhmätoimintaa/yksilöohjausta